MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
PSICHOLOGIJOS INSTITUTAS

JUSTINA VERŽINSKAJA
TEISĖS PSICHOLOGIJOS STUDIJŲ PROGRAMA

Moterų, patyrusių smurtą artimoje aplinkoje, išgyvenimai: kokybinė analizė

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovė –
prof. dr. Rita Žukauskienė

Vilnius, 2017

TURINYS

PRATARMĖ 3
1. Literatūros apžvalga 5
1.1. Pastabos apie teorinės dalies rengimą 5
1.2. Smurto artimoje aplinkoje samprata ir rūšys 5
1.2.1. Smurto prieš moterį artimoje aplinkoje dinamika 7
1.2.1.1. Vaikai – antrinės smurto aukos 8
1.3. Rizikos veiksniai, susiję su moterų patiriamu smurtu artimoje aplinkoje 9
1.3.1. Su moterimi susiję rizikos veiksniai 9
1.3.1.1. Kompleksinės trauminės patirtys vaikystėje ir paauglystėje 9
1.3.1.2. Moters asmenybės ypatumai kaip rizikos veiksnys 10
1.3.2. Su smurtautoju susiję rizikos veiksniai 11
1.3.2.1. Smurto istorija 11
1.3.2.2. Asmenybės bruožai 12
1.3.2.3. Alkoholio vartojimas 13
1.3.2.4. Patriarchalinis vyro vaidmuo 13
1.4. Patirto smurto pasekmės 14
1.5. Palaikantys veiksniai 16
1.6. Naratyvinė analizė tiriant moteris, patyrusias smurtą artimoje aplinkoje 16
1.7. Tyrimo problema, tikslas, uždaviniai 17
2. METODIKA 18
2.1. Temos formulavimas 18
2.2. Tyrimo dalyviai 18
2.3. Tyrimo metodai 22
2.3.1. Kokybinis tyrimo metodas 22
2.3.2. Pusiau struktūruotas interviu 23
2.3.3. Naratyvinė analizė 25
2.4. Tyrimo eiga 28
2.4.1. Informacijos rinkimas 28
2.4.2. Informacijos apdorojimas 29
3. TYRIMO REZULTATAI 30
4. REZULTATŲ APTARIMAS 51
5. IŠVADOS 58
LITERATŪRA 59
SANTRAUKA 63
PRIEDAI 64

PRATARMĖ

Smurtas prieš moteris artimoje aplinkoje yra vienas labiausiai paplitusių ir paslėptų nusikaltimų visame pasaulyje (Walker, 1999). Informatikos ir ryšių departamento prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos nusikalstamų veikų žinybinio registro duomenys rodo, kad nuo 2011 m., kai įsigaliojo Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymas, nukentėjusių nuo partnerio, sutuoktinio ar sugyventinio moterų skaičius pradėjo didėti: 2011 m. buvo įregistruoti 618 smurto šeimoje atvejai, o 2014 m. šis skaičius pakilo iki 5325. Moterų, patyrusių smurtą artimoje aplinkoje, problema tapo viešesnė, ėmė ryškėti šios problemos mastai ir gilumas Lietuvoje. Pagal Pasaulio sveikatos organizacijos duomenis, pasaulio mastu fizinį arba seksualinį smurtą patiria nuo 29 iki 62 proc. moterų. Jos turi daugybę psichinės sveikatos problemų, trukdančių toliau visavertiškai funkcionuoti. To pasekmes gali jausti ir moterų vaikai, kurie neretai būna smurtinių įvykių liudininkais.

Per pastaruosius 30 metų tiek Lietuvoje, tiek užsienio valstybėse apie smurtą prieš moterį nemažai kalbama, rašoma, atliekami tyrimai, tačiau empirinių tyrimų naudingumas ir reikalingumas šioje srityje vis dar aktualus. Tai mokslinė problema, kurią įvairiais aspektais tyrinėjo tokie užsienio mokslininkai kaip D. G. Kilpatrick (2004), L. Walker (1999), A. Stein (2012), J. C. Campbell (2011), S. K. Burge (2017) ir kiti. Lietuvoje smurto prieš moterį artimoje aplinkoje tema taip pat aktuali. Dauguma jau atliktų tyrimų susiję su smurto prieš moteris paplitimu, priežastimis ir teikiamos paramos efektyvumo vertinimais (Stonienė, 2013). Mūsų šalyje trūksta gilesnių šių moterų išgyvenimų tyrimų, kurie būtų orientuoti į individualias patirtis, ir moterų, patyrusių smurtą, psichologinių charakteristikų.

Šiame darbe, remiantis naratyvinio tyrimo paradigma, bus susitelkiama į moterų, patyrusių smurtą artimoje aplinkoje, gyvenimo istorijas, ieškoma jose bendrų pasakojimų temų ir gilinamasi į individulius išgyvenimus bei priskirtas jiems reikšmes, jausmus. Šio darbo **naujumas** pasireiškia vienu svarbiu aspektu. Lietuvoje dauguma atliekamų tyrimų apie smurtą artimoje aplinkoje yra kiekybiniai, sociologinio pobūdžio. Kokybinių tyrimų atlikta mažai. Paskutinis kokybinis tyrimas šioje srityje darytas L. Stonienės (2013 m.). Juo buvo siekiama atskleisti moterų, patyrusių partnerio smurtą, tipologiją. Nepavyko rasti nė vieno kokybinio naratyvinio tyrimo apie moterų, patyrusių smurtą artimoje aplinkoje, išgyvenimus. Šis tyrimo metodas leidžia iš arti pamatyti ir suvokti individo išgyvenimus ir prasmę, kurią jis tiems išgyvenimams suteikia, todėl šio darbo radiniai priartins specialistus, dirbančius su moterimis, patyrusiomis smurtą artimoje aplinkoje, prie jų mąstymo ypatumų, individualios prasmės ir reikšmės skaudžiam įvykiui priskyrimo, taip pat darbas prisidės prie bendro indėlio į mokslą.

Šiame darbe remiamasi Vilniaus moterų krizių centro klienčių ir moterų, nesikreipusių į specialistus pagalbos, patirtimi. Visuomenė ir specialistai, dirbantys su moterimis, patyrusiomis smurtą artimoje aplinkoje, siekdami padėti joms išgyventi traumuojančius įvykius ir adaptuotis visuomenėje iš naujo, turėtų žinoti ir suprasti, kokios yra šių moterų gyvenimo patirtys. Svarbu ne tik smurto patyrimo momentas, tačiau visa moters, patyrusios smurtą, gyvenimo istorija, kurios turinys gali paaiškinti tam tikrus moters elgesio ir mąstymo mechanizmus bei smurto atsiradimo priežastis. Šiame darbe bus siekiama atlikti giluminę moterų, patyrusių smurtą artimoje aplinkoje, išgyvenimų analizę, atrasti bendras pasakojamų istorijų temas ir jų reikšmes, panagrinėti kiekvienos iš tyrimo dalyvių individualius išgyvenimus ir jų prasmę.

Smurtas artimoje aplinkoje šiame darbe suvokiamas kaip intymaus partnerio smurtas prieš moterį. Patirta fizinė, psichologinė, ekonominė ar seksualinė žala nuo esamo ar buvusio partnerio ar sutuoktinio.

1. Literatūros apžvalga

<...> Smurtas gimdo smurtą, ir jis plinta vis plačiau,

jeigu tam neužkertamas kelias

(Purvaneckienė, 1999)

1.1. Pastabos apie teorinės dalies rengimą

Darant kokybinę moterų, patyrusių smurtą artimoje aplinkoje, išgyvenimų analizę, išsami teorinė apžvalga buvo parengta jau atlikus tyrimą ir padarius visų empirinių šio tyrimo radinių analizę. Planuojant tyrimą buvo analizuojama tik mokslinė literatūra, susijusi su pasirinktu tyrimo metodu, naratyvios analizės naudojimo principais (Edwards ir kt., 2016; Creswell, 2007; Riessman, 2008). Tokį darbo rašymo eiliškumą lėmė siekis išklausyti tyrimo dalyvių patyrimus be suformuluotų išankstinių nuostatų, kurios galėtų daryti įtaką tyrimo rezultatams. Literatūros apžvalga buvo atliekama kryptingai, remiantis tyrimo rezultatais.

Atliekant mokslinės literatūros analizę, susijusią su moterų, patyrusių smurtą artimoje aplinkoje, išgyvenimais, didelis dėmesys buvo skiriamas rizikos veiksniams, susijusiems su smurto artimoje aplinkoje atsiradimu, patirto smurto psichologinėms pasekmėms ir palaikantiems veiksniams.

1.2. Smurto artimoje aplinkoje samprata ir rūšys

Smurtas šeimoje gali būti apibūdinamas kaip netinkamas valdžios ir jėgos panaudojimas siekiant kontroliuoti sutuoktinių tarpusavio santykius (Briere, 2004). Smurtaujantis šeimos narys siekia valdyti auką, smurtu ir kitomis prievartos formomis sukelti baimę (Kaur, 2010). Smurtas, patiriamas artimoje aplinkoje (šeimoje), yra vienas pagrindinių veiksnių, lemiančių moters fizinės ir psichinės sveikatos sutrikimus, ir akivaizdu, kad šis socialinis reiškinys egzistuoja kiekvienoje visuomenėje, skiriasi tik jo pasireiškimo lygis. Pagal A. M. Smith Slep ir S. G. O'Leary (2005), smurtas šeimoje – tai agresyvus, grasinamojo pobūdžio elgesys, kuris apima psichologinį, fizinį, seksualinį ir ekonominį smurtą. Šiam procesui būdinga aukos prievarta, izoliacija ir bauginimas. Ch. M. Adams (2006) smurtu šeimoje vadina bet kuriuos veiksmus, galinčius sunkiai fiziškai arba emociškai paveikti kitus šeimos narius. Šiame darbe buvo tiriamas intymaus partnerio smurtavimas artimoje aplinkoje. L. Stonienės (2013) teigimu, intymaus partnerio smurtas – tai patirta esamo arba buvusio moters partnerio arba

sutuoktinio fizinė, psichologinė, seksualinė arba ekonominė žala, nesvarbu, koks buvo partnerių lytinis aktyvumas.

C. E. Cavanaugh, J. T. Messing, J. C. Campbell ir kt. (2011) išskyrė devynias smurto rūšis: vaikystėje patirtas fizinis smurtas, vaikystėje patirtas seksualinis smurtas, vaikystėje matytas fizinis smurtas tarp tėvų, psichologinis partnerio smurtas, fizinis partnerio smurtas, seksualinis partnerio smurtas, fizinis arba seksualinis smurtas iš pašalinio žmogaus, fizinis smurtas darbe ir psichologinis smurtas darbe.

Fizinis intymaus partnerio smurtas – tai toks tyčinis fizinis poveikis prieš moterį, kuriuo siekiama atimti gyvybę, padaryti žalą sveikatai, sukelti fizines kančias arba bėjėgišką būklę. A. Browne (1993) nuomone, didžiausia tikimybė patirti fizinį smurtą nuo artimo partnerio, kiek retesni prievartos atvejai nuo nepažįstamų asmenų (Vasiliauskaitė, 2013). Fizinį smurtą patyrusios moterys paprastai patiria fizinę traumą. Jos linkusios slėpti namų aplinkoje patiriamą smurtą ir gydytis pačios (Stein, 2012).

Psichologinis smurtas gali būti emocinis ir verbalinis. Tai tikslingas ir pavojingas poveikis žmogaus psichikai jį bauginant tam tikromis pasekmėmis. Priskaičiuojama daug psichologinio smurto formų: įžeidinėjimai ir žeminimas, jausmų ignoravimas, patyčios, vertimas blogai apie save galvoti, grasinimai, šantažas ir t. t. Smurtaujantys intymūs partneriai dažnai manipuliuoja vaikais ir jų gerove, verčia moteris jausti kaltę. Psichologinis smurtas siejamas su tam tikromis mentalinėmis manipuliacijomis (Vasiliauskaitė, 2013).

Seksualinis smurtas susijęs su psichologinio ir fizinio smurto bruožais. Smurtautojas kėsinasi į moters garbę ir orumą. Seksualiai smurtaujantys vyrai šeimos aplinkoje dažniausiai verčia savo sutuoktines (partneres) lytiškai santykiauti, nusirengti arba santykiauti joms nepriimtinais būdais (Vasiliauskaitė, 2013).

Ekonominis intymaus partnerio smurtas susijęs su finansine priklausomybe. Smurtaujantis vyras neleidžia savo sutuoktinei (partnerei) užsiimti darbine veikla, atima pinigus, juos kontroliuoja, yra šeimos biudžeto kontrolierius, nesidalija su moterimi gaunamomis lėšomis (Vasiliauskaitė, 2013).

Apibendrinant svarbu paminėti, kad dauguma smurtą artimoje aplinkoje patyrusių moterų patiria daugiau nei vieną smurto rūšį (Cavanaugh ir kt., 2012). Smurtas artimoje aplinkoje turi tendenciją pasikartoti. Turner, Finkelhor ir Ormrod (2010) teigimu, smurto aukos dažniausiai patiria kelias smurto formas, kurios gali vykti vienu metu arba viso gyvenimo plotmėje, skirtinguose

kontekstuose (pvz., vaikystėje, suaugystėje). Šis reiškinys vadinamas poliviktimizacija (Cavanaugh ir kt., 2012).

1.2.1. Smurto prieš moterį artimoje aplinkoje dinamika

Intymaus partnerio smurto prieš moterį artimoje aplinkoje tema plačiai nagrinėjama moksliniuose tyrimuose. E. L. Walker (1999), E. L. Foster (2015) su kolegomis, C.E.Cavanaugh ir kt. (2012) savo tyrimuose nagrinėjo smurto artimoje aplinkoje gaires, tam tikrą dinamiką, kuri būdinga santykiuose tarp smurtaujančio partnerio ir jo sutuoktinės (partnerės). E. L. Walker (1999) išskyrė tris pasikartojančio smurto fazes (smurto ratą), kurios kartojasi ratu iki tol, kol moteris arba pats smurtautojas jo nenutraukia.

Pirmoje įtampos augimo fazėje smurtaujančio partnerio elgesys agresyvėja, o moteris stengiasi išvengti konfliktų ir būti paklusni. Ji visiškai kontroliuojama vyro ir daro viską, ko prašoma, tačiau smurtas neišvengiamai įvyksta. Antroje fazėje įvyksta smurto proveržis. Jeigu tai nutinka pirmą kartą, smurtautojas linkęs atsiprašyti, tačiau smurto ratui kartojantis vyras nebesiteisina. Nuskriausta moteris slepia patirtą smurtą iš baimės pabloginti esamą situaciją. Trečioje fazėje (medaus mėnesio) smurtaujantis partneris suvokia, ką padarė, ir bando atgailauti. Tikina save ir partnerę, kad toks elgesys nepasikartos. Ilgainiui grįžtama prie įtampos fazės. E. L. Walker (1999) teigimu, tokia yra smurtą artimoje aplinkoje patiriančių moterų kasdienybė.

Moteris, užstrigusi smurto rate, ilgainiui adaptuojasi prie esamos situacijos ir žino, kada tikėtis smurto bangos. Dažniausiai patekusi į smurto ratą moteris nesulaukia pagalbos iš aplinkos, nes yra izoliuota nuo aplinkinio pasaulio. Ji bijo palikti vyrą, kartu ir nenori dėl jaučiamų jam jausmų. Palaipsniui grėsmė kyla ne tik moteriai, bet ir jos vaikams.

E. L. Foster ir kt. (2015) su kolegomis savo tyrime apie moterų naudojamas strategijas bandant išgyventi arba įveikti patiriamą intymaus partnerio smurtą atrado, kad moterys, linkusios vengti spręsti problemą, lieka smurto rate ir toliau patiria įvairias smurto formas, o tos, kurios aktyviai ieško, kaip išspręsti problemą, greičiau pabėga nuo smurtaujančio partnerio. Kokią įveikos strategiją pasirinks smurto auka, lemia pats situacijos kontekstas: kaip dažnai ir stipriai buvo smurtaujama, moters psichologinė būsena, pagalbos šaltinių pasiekiamumas, moters mąstymo ypatumai.

C.E.Cavanaugh ir kt. (2012) nustatė, kad smurtas artimoje aplinkoje neapsiriboja vien esamos situacijos tyrinėjimais ir analize. Svarbus visas moters ir smurtautojo gyvenimo kontekstas nuo

vaikystės iki suaugystės. Tik įsigilinus į visą žmogaus gyvenimo istoriją ir atsižvelgiant į asmenines smurtautojo ir aukos savybes galima daryti tam tikras prielaidas apie esamą smurtinę situaciją ir jos ypatumus, susijusius su smurto ratu, naudojamomis įveikos strategijomis.

Apibendrinant svarbu paminėti, kad smurtas artimoje aplinkoje yra dinamiškas procesas, kuriame aktyviai dalyvauja tiek smurtautojas, tiek auka. Moters, patiriančios smurtą, išgyvenimai priklauso nuo jos asmenybės bruožų, gyvenimo istorijos ir mąstymo ypatumų. Tai siejama su rizikos veiksniais, kurie bus aptarti kitame šio darbo skyriuje.

1.2.1.1. Vaikai – antrinės smurto aukos

Smurtas artimoje aplinkoje dažniausiai neapsiriboja tik vyro ir moters santykiais. Daugeliu atvejų vaikai tampa smurto prieš moterį liudininkais, o kartais irgi patiria smurtą norėdami apsaugoti skriaudžiamą mamą. Vaikui tai traumuojantis įvykis. Moterys, patiriančios intymaus partnerio smurtą, patirią didelį nerimą dėl savo vaikų, nes iškyla pavojus jų saugumui ir gerovei. Fizinės, psichologinės ir socialinės smurto šeimoje pasekmės turi rimtą poveikį vaiko funkcionavimui. Daugelis šių pasekmių lieka net esant smulkiems agresijos proveržiams (McDonaldc ir kt., 2007).

Ch. M. Adams (2006), R. McDonald ir kt. (2007), A. M. Smith Slep ir S. G. O'Leary (2005), J. L. Edleson (1999) savo tyrimuose bandė išsiaiškinti, kaip toliau vystosi vaikai, buvę smurto šeimoje liudininkais. Tirtos įvairaus amžiaus vaikų grupės. Išskirtos pagrindinės 5 sritys, kuriose įvyksta pokyčiai: fizinis arba biologinis funkcionavimas, emocinės problemos, elgesio pokyčiai, kognityvinė raida, socialinis prisitaikymas. Daugeliu atvejų vaikai yra ne tik smurto liudininkai, bet ir aukos. Tada vaikas susiduria su žymesniais raidos sunkumais. Taip pat pastebėta, kad matytas fizinis smurtas tarp tėvų sukelia daugiau vaiko prisitaikymo sunkumų, palyginti su matytais žodiniais tėvų konfliktais (Adams, 2006).

Remiantis raidos modeliais (pvz., Sroufe ir Rutter, 1984), ankstyva vaiko patirtis yra pamatas tolesniam vaiko vystymuisi, todėl jeigu ankstyvoje vaikystėje pažeidžiamos tam tikros žmogaus reguliavimo sistemos (pvz., emocijų kontroliavimo sistema), tai turės įtakos problemoms atsirasti jau ikimokykliniame amžiuje ir gali tęstis vėlyvesnėse raidos stadijose (McDonald ir kt., 2007). Pagal J. L. Edleson (1999) vaikai, patyrę ir matę smurtą šeimoje ankstyvame ikimokykliniame amžiuje (iki 6 m.), turi daugiau elgesio problemų, palyginti su kito amžiaus vaikų grupėmis.

Apibendrinant, svarbu paminėti, kad vaikai matę smurtą artimoje aplinkoje yra antrinės aukos dėl galimų emocijų ir elgesio sunkumų, todėl jiems kaip ir moterims reikalinga specialistų pagalba, siekiant sumažinti galimas matyto arba patirto smurto pasekmes.

1.3. Rizikos veiksniai, susiję su moterų patiriamu smurtu artimoje aplinkoje

Viena pagrindinių smurto artimoje aplinkoje tyrimų krypčių susijusi su rizikos veiksniais, kitaip tariant, smurto atsiradimo priežastimis. Bandoma ieškoti tiek su auka, tiek su smurtautoju susijusių veiksnių, kurie gali nulemti smurto atsiradimą. Remiantis M. O. McGill, J. Langille, Z. Walsh (2016); A. Stein (2012); J. Herrero ir kt. (2017); M. J. Brem ir kt. (2017); J. Briere, C. E. Jordan (2004); A. M. Smith Slep, S. G. O'Leary (2005), D. M. Lawson (2013) atliktais tyrimais galima būtų išskirti dvi rizikos veiksnių grupes:

1. Su auka susiję rizikos veiksniai (socialinis pažeidžiamumas vaikystėje ir paauglystėje, smurto istorija vaikystėje, asmenybės bruožai (mazochistinė savastis, neigiamų emocijų toleravimas, nuolankumas, problemų sprendimų vengimas).

2. Su smurtautoju susiję rizikos veiksniai (alkoholizmas, asocialios asmenybės ir psichopatijos bruožai, smurto istorija vaikystėje, patriarchalinis vyro vaidmuo). Tam tikrų rizikos veiksnių numatymas iš anksto gali veikti kaip prevencija, smurto pasireiškimo tikimybės mažinimas. M. Gustainienė (2012) išskyrė tam tikrus kintančius rizikos veiksnius, tokius kaip nedarbas, skurdas, nesutarimai šeimoje.

1.3.1. Su moterimi susiję rizikos veiksniai

A. Stein (2012), A. M. Smith Slep, S. G. O'Leary (2005), D. M. Lawson (2013) tyrimuose buvo nagrinėjamos galimos intymaus partnerio smurto priežastys, susijusios su auka. Vienas pagrindinių rizikos veiksnių, susijusių su auka, siejamas su traumuojančiomis kompleksinėmis patirtimis visą gyvenimą, ypač vaikystėje. Kitas svarbus veiksnys – moters asmenybė ir jos bruožai.

1.3.1.1. Kompleksinės trauminės patirtys vaikystėje ir paauglystėje

Šeimos aplinka yra pirminis vaiko individualaus vystymosi šaltinis. Pozityvi raida siejama su tėvų rūpesčiu, puoselėjimu ir įsitraukimu į vaiko gyvenimą. Pagal M. L. Sturge-Apple ir P. T. Davies (2012) atšiaurūs, nekontroliuojami ir agresyvūs šeimos santykiai lemia vaiko raidos pokyčius. Vaikai, kurie matė smurtą prieš šeimos narius, gali turėti įvairių prisitaikymo sunkumų (McDonald ir kt., 2007). J. L. Edleson (1999) vaikus, mačiusius smurtą artimoje aplinkoje, vadina

„tyliomis“, „nematomomis“ aukomis. Jiems būtina suteikti galimybes tapti matomiems visuomenėje tam, kad būtų įmanoma jiems padėti prisitaikyti po matytų traumuojančių įvykių.

Pastebėta, kad dauguma moterų, patiriančių intymaus partnerio smurtą, išgyveno vaikystėje arba paauglystėje traumuojančius įvykius, susijusius su šeima ir jos aplinka (Gustainienė, 2005). C. E. Cavanaugh ir kt. (2012) tyrimai atskleidė, kad smurto stebėjimas ir patyrimas vaikystėje padidina tikimybę tapti smurto auka suaugystėje. Smurtas pasikartoja. Šis procesas vadinamas poliviktimizacija. Moterys, matydamos vaikystėje mamą kaip auką, gali suvokti tokį moters vaidmenį kaip normalų, visuomenei priimtiną reiškinį.

A. M. Smith Slep, S. G. O'Leary (2005) atliktame tyrime pastebėta, kad moterys, turėjusios saugią vaikystę, kurioje netrūko emocinio ryšio su tėvais, globėjais, rečiau tampa smurto nuo intymaus partnerio aukomis, tačiau A. Stein (2012), atlikusi 11 psichoanalitinių interviu, pastebėjo, kad neužtenka remtis vien tik vaikystės patyrimais ir traumomis, svarbūs yra tam tikri asmenybės konstruktai, kurie gali sietis su smurto toleravimu šeimoje. Apibendrinant galimą būtų daryti prielaidą, kad kompleksinės traumos vaikystėje yra vienas iš veiksnių, kuris gali turėti įtakos smurto pasikartojimo tikimybei santykiuose su intymiu partneriu, tačiau svarbūs yra ir asmenybės bruožai.

1.3.1.2. Moters asmenybės ypatumai kaip rizikos veiksnys

A. Stein (2012), psichoanalitinės krypties šalininkė, gilinosi į moters, patiriančios intymaus partnerio smurtą, asmenybės bruožus ir tam tikras elgesio schemas, kurios gali būti susijusios su didesne tikimybe patirti smurtą. Autorė neneigė, kad vaikystėje matytas ir patirtas smurtas gali būti susijęs su tapimu auka suaugystėje, tačiau ji matė ryšį tarp išnaudojimo ir smurto, patirto vaikystėje, su tuo susijusiu moters vaidmens suvokimu, agresyvaus elgesio testinumu paauglystėje, mazochistine savastimi ir savasties praradimu santykiuose su intymiu partneriu. Patirianti smurtą moteris gali turėti jau vaikystėje susiformavusį moters vaizdą kaip silpnos ir pasiduodančios kitiems asmenims. Tokios moterys gali pasižymėti mazochistine savastimi, kuriai būdingas skausmo toleravimas ir to priėmimas kaip norma, santykių vieną iš sudedamųjų dalių.

Taip pat interviu analizės rezultatai parodė, kad moterys, gyvenančios su smurtaujančiais partneriais, mažiau reiškia tokias emocijas kaip pyktis, panieka, noras pasipriešinti. Jos susitapatina su vyru ir praranda savo individualumą. Jų savęs vaizdas priklauso nuo smurtautojo. Tokioms moterims dažnai būdingi tokie bruožai kaip nuolankumas, žemas savęs vertinimas, nuolatinis savęs kritikavimas, polinkis vengti problemų sprendimų save nuraminant, kad viskas susitvarkys.

A. Stein (2012) taip pat atrado, kad moterys, patiriančios smurtą artimoje aplinkoje, jau nuo vaikystės ir visą gyvenimą turi tam tikrą traumuojančio ryšio poreikį. Pagal Fonagy (2002) prieraišumo teoriją moteris, vaikystėje matanti smurtaujantį tėvą ir smurtą kenčiančią mamą, internalizuoja tokį elgesio modelį. Tai tampa jos savasties struktūros dalimi. Taip vadinamas mazochizmas tampa tokios moters gynybine reakcija į sadizmą. Moterys, patyrusios smurtą vaikystėje ir suaugystėje, turi nepatenkintą meilės ir dėmesio poreikį, todėl net tokioje paradoksalioje situacijoje kaip intymaus partnerio smurtas jos gauna meilę ir dėmesį per smurtinius veiksmus.

Apibendrinant svarbu paminėti, kad rizikos veiksniai, susiję su auka, patiriančia smurtą, turi ryšį tiek su jos gyvenimo patirtimi, tiek su tam tikrais asmenybės bruožais. Jeigu vaikystėje šios moterys mato netinkamas tėvų elgesio schemas, nepatenkinami baziniai jų meilės ir saugumo poreikiai, formuojasi priklausomos nuo kitų asmenybės pamatas, dėl to suaugystėje gali būti ieškoma traumuojančio ryšio su partneriu.

1.3.2. Su smurtautoju susiję rizikos veiksniai

Smurtas artimoje aplinkoje dažniausiai inicijuojamas intymaus partnerio. Tiriant smurto prieš moterį artimoje aplinkoje rizikos veiksnius nemažai dėmesio skiriama smurtautojo asmenybei. M. Okano McGill, J. Langille, Z. Walsh (2016); J. Herrero ir kt. (2017); M. J. Brem ir kt. (2017); J. Briere, C. E. Jordan (2004), D. M. Lawson (2013) atlikti tyrimai buvo koncentruoti į rizikos veiksnių, susijusių su smurtaujančio partnerio asmenybe, gyvenimo istorija ir kintančius rizikos veiksnius, tokius kaip alkoholio, narkotikų vartojimas, nedarbas.

1.3.2.1. Smurto istorija

Vienas iš smurto prieš moterį rizikos veiksnių siejamas su intymaus partnerio traumuojančiais vaikystės patyrimais. Remiantis Carlson (1991), Stagg, Wills ir Howell (1989) atliktais tyrimais, pastebėta, kad berniukai, matę smurtą artimoje aplinkoje, dažniau išreiškia eksternalias problemas, tokias kaip agresija, priešiškumas (Edleson, 1999). D. M. Lawson (2013) atlikto tyrimo rezultatai atskleidė, kad berniukai, vaikystėje patyrę kompleksines traumas (smurto stebėjimas ir patyrimas, tėvų nepriežiūra, seksualinis išnaudojimas), patiria daugybę neigiamų pasekmių, susijusių su elgesio, mąstymo ir psichinės būsenos pakitimais. Tokie patyrimai pakeičia berniukų savastį, jie nepatiria saugaus prisirišimo, o tai vėliau lemia nepasitikėjimą savimi ir kitais. Jie gali save

identifikuoti su blogais žmonėmis, nenusipelnančiais pripažinimo ir meilės. Jau suaugę jie turi elgesio kontrolės problemų, gali siekti pripažinimo jėga.

Svarbu pastebėti, kad vaikystėje patirtos psichologinės traumos susijusios su smurto tarp tėvų stebėjimu skirtingai veikia berniukus ir mergaites. Mergaitės yra linkusios identufikuoti save su mama ir suaugystėje gali tapti smurtautojo auka, tuo tarpu berniukai dėl elgesio problemų gali tapti smurtautojais.

1.3.2.2. Asmenybės bruožai

M. O. McGill, J. Langille, Z. Walsh (2016); J. Herrero ir kt. (2017); M. J. Brem ir kt. (2017) savo atliktais tyrimais siekė atrasti tam tikrus asmenybės bruožus, kurie gali būti siejami su smurto artimoje aplinkoje didesne pasireiškimo tikimybe. Asmenybė formuojasi vaikystėje, todėl, kaip jau minėta, svarbus ryšys su tėvais vaikystėje ir matyti elgesio modeliai.

M . Okano McGill, J. Langille, Z. Walsh (2016) atlikto tyrimo rezultatai parodė, kad vienas iš rizikos veiksnių, susijusių su smurtautojo asmenybe, yra psichopatijos bruožai. Buvo tiriami psichikos sveikatos sutrikimų turintys ir tokių sutrikimų neturintys. Pastebėta, kad nemaža dalis psichopatijos bruožų turinčių asmenų buvo sulaikyta būtent dėl smurto artimoje aplinkoje prieš savo partnerę. Psichopatijos rodikliai koreliavo su smurto artimoje aplinkoje pasireiškimu, neatsižvelgiant į tai, ar smurtautojas vartoja alkoholį, ar ne.

M. J. Brem ir kt. (2017) atliktu tyrimu buvo siekiama išsiaiškinti, kaip su smurtu artimoje aplinkoje susiję asocialios smurtaujančios asmenybės bruožai, maža disstreso tolerancija ir alkoholio vartojimas. Rezultatai atskleidė, kad smurtaujantys vyrai dažnai turi asocialios asmenybės bruožų, tokių kaip impulsyvumas, dirglumas, agresyvumas. Jiems labiau būdingas psichologinio smurto naudojimas. Tyrimo radiniai atskleidė, kad svarbiu rizikos veiksniu taip pat gali būti su asmens emocijų reguliavimu susiję konstruktai, tokie kaip mažas streso toleravimo lygis. Konfliktinėse situacijoje su partnere tai gali turėti įtakos smurtui pasireikšti.

M. Gustainienė (2012) išskyrė kelis su smurtaujančio partnerio asmenybe susijusius veiksnius: žiaurus charakteris, depresija, konfliktų sprendimų strategijų stoka. Pastebėta, kad daugelis smurtaujančių partnerių matė smurtą vaikystėje, todėl užaugę dažnai jie kerštauja už savo traumuojančias patirtis. Smurtaujantis asmuo gali būti linkęs į depresiją, smurtaudamas jis siekia sulyginti aukos būseną su savąja.

Apibendrinant svarbu pastebėti, kad su smurtu siejami asocialios asmenybės bei psichopatijos bruožai. Vyras pradeda smurtauti dėl netinkamų naudojamų konflikto sprendimo būdų, o taip pat dėl emocijų reguliavimo sunkumų.

1.3.2.3. Alkoholio vartojimas

M. O. McGill, J. Langille, Z. Walsh (2016) ir M. J. Brem ir kt. (2017) atliktų tyrimų rezultatai atskleidė, kad alkoholis yra vienas pagrindinių rizikos veiksnių, kuris koreliuodamas su smurtaujančios asmenybės bruožais (agresyvumu, irzlumu, emocijų reguliavimo stoka) gali lemti smurto prieš moterį atsiradimą. Girtaujantis asmuo dažnai būdamas girtas tampa amoraliu, asocialiu asmeniu, kurio elgesys tampa gąsdinantis, pavojingas partnerei ir vaikams. Moterys, pasakodamos apie patirtą smurtą, dažniausiai pamini neblaivią intymaus partnerio būseną smurtaujant.

C. A. Crane ir kolegos (2014) savo atliktame tyrime nagrinėjo smurto artimoje aplinkoje sąsajas su alkoholio bei narkotinių medžiagų vartojimu. Rezultatai atskleidė, kad priklausomybė nuo alkoholio ir narkotinių madžiagų vartojimo glaudžiai susijusi su ruošimusi smurtauti prieš partnerę, ypač jeigu alkoholis yra vartojamas su kokainu.

Alkoholio vartojimas yra vienas iš rizikos veiksnių galintis paskatinti smurtauti, ypač jeigu vyro asmenybės bruožai siejami su impulsyvios asmenybės konstruktais. Alkoholis siejamas su didesniu žiaurumu smurtaujant. Moterys gyvenančios su alkoholio priklausomybę turinčiais vyrais sulaukia daug atsiprašymų ir atgailos vyrui esant blaiviam.

1.3.2.4. Patriarchalinis vyro vaidmuo

M. Gustainienė (2012) teigia, kad smurto šeimoje šaknys gali būti siejamos su patriarchaliniu šeimos modeliu, kur vyras siejamas su autoritetu, kuriam reikia paklusti ir būti pavaldžiai. Didesnė tikimybė, kad vyras smurtaus prieš žmoną, tada, kai jų statusas šeimoje nelygus. Tokioje šeimoje moteris yra nuolanki vyrui, augina vaikus, rūpinasi buitimi, o vyras tampa viską reguliuojančiu šeimos nariu. J. Herrero ir kt. (2017) atliktas tyrimas apie lyčių vaidmens šeimoje sąsajas su smurtu artimoje aplinkoje atskleidė, kad šeimose, kuriose yra patriarchalinis šeimos modelis, moteris dažniau patiria intymaus partnerio smurtą, dažni konfliktai tarp partnerių susiję su tradicinėmis pareigomis (vaikų auginimas, maisto gaminimas, rūpinimasis vyru), kurias turi atlikti moteris. Tai įvyksta dažniausiai tada, kai moteris bando priešintis vyro autoritetui.

Apibendrinant mokslinės literatūros, susijusios su smurto artimoje aplinkoje rizikos veiksniais, analizę, svarbu paminėti, kad prieš moterį naudojamas smurtas nulemtas tiek su vyru, tiek su moterimi susijusių veiksnių. Priežastys, dėl kurių pradedama smurtauti, tiek pat svarbios, kiek priežastys, dėl kurių moteris kenčia prieš ją naudojamą smurtą. Neįmanoma nustatyti tik vieno rizikos veiksnio: smurtas artimoje aplinkoje yra visas procesas, susidedantis iš smurto dalyvių asmeninių charakteristikų, praeities patyrimo ir tam tikrų demografinių charakteristikų (nedarbas, išsilavinimas). Tik žinant tam tikro smurto atveju visą kontekstą, galima kalbėti ir spręsti, kokia buvo smurto pradžios priežastis.

1.4. Patirto smurto pasekmės

Neginčijimas yra faktas, kad smurtas, patirtas artimoje aplinkoje, palieka gilias psichologines ir fizines pasekmes, kurios gali trukdyti tolesniam moters funkcionavimui. M. Paul (2004) manymu, patirtas smurtas yra traumuojantis įvykis, kuris sukelia ilgalaikes emocines ir fizines pasekmes. Pasak autorės, 4 iš 10 smurtą patyrusių moterų turi stiprių sveikatos sutrikimų, kuriems gydyti reikalinga specialistų pagalba. L. Fainsilber Katz, K. Gurtovenko (2015); J. Briere, C. E. Jordan (2004); J. P. Maxwell (1998); E. L. Walker (1999) savo atliekamuose tyrimuose siekė įvertinti moterų, patyrusių smurtą artimoje aplinkoje, psichologines ilgalaikes ir trumpalaikes pasekmes ir nustatyti, nuo ko jos priklauso. Pagrindinės smurto artimoje aplinkoje pasekmės, išskirtos mokslinėje literatūroje: išmoktas bejėgiškumas, polinkis į suicidą, emociniai sunkumai, mąstymo sunkumai, atsiribojimas, gyvenimo kokybės pokyčiai, seksualinės problemos, potrauminis streso sindromas. Šiame darbe plačiau bus aptariamos kelios smurto artimoje aplinkoje psichologinės pasekmės, kurios svarbios darbo rezultatų analizei.

E. L. Walker (1999), tirdama psichologines smurto artimoje aplinkoje pasekmes, įvedė terminą mušamos moters sindromas (*Battered Woman Syndrome* (BWS)). Mušamos moters sindromas tai simptomų ir elgesio modelių visuma, kuri būdinga moterims, patyrusioms fizinį, seksualinį arba psichologinį smurtą. Douglas (1987) išskyrė tris šio konstrukto kategorijas: traumuojantis smurto poveikis, išmoktas bejėgiškumas, destruktyvūs bandymai įveikti patiriamą smurtą (Walker, 1999).

Išmoktas bejėgiškumas susijęs su moters, patiriančios smurtą, būsena, kuriai būdingi negatyvūs įsitikinimai apie prasmę kovoti su patiriamu smurtu. Ši būsena atsiranda po nepavykusių bandymų įveikti smurtą ir pagalbos stokos iš aplinkos. Šią moters būseną dar labiau pagilina smurtautojo grasinimai. Išmokto bejėgiškumo fenomenas paaiškina, kodėl moterys ilgainiui tampa

pasyvios ir nebebando ieškoti pagalbos šaltinių, nebetiki pagalbos gavimo galimybėmis. Patiriamas smurtas, pasak M. Paul (2004), tampa norma šioms moterims, todėl dažnai pabėgusios iš vienų santykių jos patenka į naują smurto ratą. Šioms moterims būdingas savęs kaltinimas, smurto pateisinimas. J. P. Maxwell (1998) atliktame tyrime pastebėta, kad moterys, kurios kelis kartus patyrė smurto rato pasikartojimą, gali turėti mušamos moters sindromo bruožų, formuojasi išmoktas bejėgiškumas.

L. Fainsilber Katz, K. Gurtovenko (2015); J. Briere, C. E. Jordan (2004) tyrimai atskleidė, kad moterys, patyrusios smurtą artimoje aplinkoje, neretai turi potrauminio streso sindromo požymių ir emocijų reguliavimo sunkumų. Joms būdingi sunkumai reguliuojant afektyvias būsenas, neigiamas savęs suvokimas, somatiniai nusiskundimai, paveiktas jų mąstymas ir dėmesys. Pastebėta, kad pasekmės, kurias patiria moteris, priklauso nuo kelių faktorių: asmenybės bruožų, patirto smurto intensyvumo ir dažnumo. R. N. Carleton (2015) savo tyrime išskyrė tris asmenybės profilius, susijusius su potrauminio streso patyrimu, tarp moterų, patyrusių intymaus partnerio smurtą:

1. Paprastas (asmens normalus funkcionavimas, mažai tikėtina patirti potrauminio streso sindromą).

2. Internalus (būdinga intraversija, galima depresija).

3. Eksternalus (aukšti agresijos, impulsyvumo ir emocinio labilumo įverčiai, tikėtinas alkoholio arba narkotikų vartojimas. Tikrai ne kiekviena moteris, patyrusi smurtą artimoje aplinkoje, patiria potrauminio streso sindromą, kiekvienas atvejis individualus ir turi būti nagrinėjamas atskirai.

E. L. Walker (1999), M. Paul (2004) tarp dažniausiai išskiriamų smurto pasekmių mini kognityvinių schemų pokyčius. Užuot bėgusi nuo smurtautojo, moteris pasirenka netikrus pabėgimo būdus: problemos sumenkinimas ir neigimas, disociacija, įvykių išstūmimas į pasąmonę. Tokiais būdais moteris bent iš dalies save atitolina nuo esamos situacijos. Mažėja moters savigarba ir savęs vertinimas, nes moteris patiria daug žeminančio elgesio ir ne retai save asocijuoja su smurtautoju. Pavargusi nuo pasikartojančių traumuojančių įvykių smurto auka gali galvoti apie savižudybę: pirmiausia atsiranda tik mintys, vėliau didėjant išsekimui atsiranda veiksmai (Briere ir kt., 2004).

Apibendrinant patiriamo smurto artimoje aplinkoje pasekmes svarbu paminėti, kad visi tyrimai, susiję su smurto poveikiu moteriai, akcentuoja situacijos individualumą. Smurto dažnumas, sunkumas ir aukos asmenybė bei prieš tai buvusi gyvenimo patirtis, socialinis kontekstas yra pagrindiniai faktoriai, lemiantys patirto smurto pasekmes. Trūksta tyrimų, kuriuose būtų siekiama ne generalizuoti gautus duomenis, bet koncentruotis į tai, kodėl viena smurto auka patiria potrauminio streso simptomus, o kita serga depresija ir yra visiškai pasyvi.

1.5. Palaikantys veiksniai

Svarbu pastebėti, kad dauguma tyrimų, susijusių su intymaus partnerio smurtu prieš moterį, koncentruojasi į smurto priežastis, pasekmes, paplitimą ir tam tikrų pagalbos programų efektyvumo vertinimą. Trūksta tyrimų, susijusių su palaikančiais veiksniais, kurie padeda moterims atsigauti po patirtų traumuojančių įvykių. S. K. Burge ir kt. (2017), J. Briere, C. E. Jordan (2004) savo tyrimuose mini šią problemą ir išskiria pagrindinę tokių tyrimų trūkumo priežastį – moterys, užsisukusios smurto rate, yra izoliuotos nuo aplinkinių, jos sąmoningai slepia patiriamą smurtą ir negauna jokios pagalbos ir palaikymo. Vaikai dažniausiai būna vienas iš palaikančių moteris stimulų. Pabėgusios į pagalbos institucijas moterys gauna kompleksinę pagalbą, o tai veikia kaip palaikantis veiksnys. Kaip minėta, prieš tai vaikai tampa antrinėmis smurto artimoje aplinkoje aukomis, todėl šios „tylios“ aukos irgi turėtų gauti kompleksinę specialistų pagalbą, jiems irgi reikia palaikančių veiksnių.

1.6. Naratyvinė analizė tiriant moteris, patyrusias smurtą artimoje aplinkoje

Anot Polkinghorne (1988), pasakojimai, dar kitaip naratyvinėje paradigmoje vadinami naratyvai, yra pagrindinis ir svarbiausias instrumentas, padedantis žmogui suvokti savo egzistavimo prasmę ir patyrimų reikšmę (Edwards ir kt., 2016). Tik verbalizuodamas savo patirtį žmogus ją suvokia ir prisikiria jai reikšmę. Naratyvas – tai tekstas, kuris gali būti sakytinis ir rašytinis, atskleidžiantis pasakojimus apie individo chronologiškai tarpusavyje susijusius gyvenimo įvykius, kuriems individas suteikia tam tikrą prasmę ir sieja juos su tam tikrais jausmais. Pasak Polkinghorne (1988), naratyvinės analizės tikslas siejamas su bendros istorijos paieška visuose tiriamųjų pasakojimuose (Malinauskas, Mozerytė, 2011). Remdamasis surinktais naratyvais tyrėjas siekia sujungti, interpretuoti ir paaiškinti individų patirtis ir jų reikšmę patiems tyriamiesiems.

Šis tyrimo metodas naudojamas tiriant žmones, kurių patirtys socialiai reikšmingos, tai gali būti ir traumuojantys išgyvenimai (Creswell, 2007). Šio tyrimo dalyvės – moterys, patyrusios smurtą artimoje aplinkoje, patiria skaudžius traumuojančius įvykius, todėl jų išgyvenimams analizuoti buvo pasirinkta naratyvinė analizė, nes, kaip minėta, šis tyrimo metodas leidžia tyrėjui būti labai arti tiriamųjų išgyvenimų ir pamatyti juos iš vidaus, per tiriamojo prizmę. Kaip jau buvo minėta teorinėje tyrimo problemos apžvalgoje, Lietuvoje smurtą patiria didelis procentas moterų, ši tema socialiai reikšminga. Naratyvinės analizės metodo esmė – atrasti pasakotojų istorijų bendrus kodus, juos išanalizuoti ir sukurti bendrą tyriamo konstrukto modelį (Creswell, 20007).

Atlikus teorinę apžvalgą nepavyko rasti nė vieno tyrimo, kuriame naratyvinės analizės pagalba būtų tiriami moterų, patyrusių smurtą artimoje aplinkoje, išgyvenimai. Buvo rastas 2013 m. atliktas M. Žičkutės ir G. Malinausko tyrimas apie moteris, nukentėjusias nuo prostitucijos, ir jų išgyvenimus. Tai padėjo geriau įsigilinti į naratyvinės analizės taikymo principus ir paskatino rinktis šį duomenų analizės metodą.

1.7. Tyrimo problema, tikslas, uždaviniai

Problema. Užsienio mokslinėje literatūroje galima rasti nemažai tyrimų, nagrinėjančių smurto artimoje aplinkoje atsiradimo priežastis, dinamiką ir pasekmes. Tokie tyrimai pabrėžia šios situacijos nuolatinį aktualumą ir padeda specialistams atpažinti ir suteikti pagalbą intymaus partnerio smurtą patyrusioms moterims. Lietuvoje smurto prieš moterį artimoje aplinkoje tema taip pat vis dar aktuali, tačiau dauguma jau atliktų tyrimų susiję su smurto prieš moteris paplitimu, priežastimis ir teikiamos paramos efektyvumo vertinimais. Trūksta gilesnių šių moterų išgyvenimų tyrimų, kurie būtų orientuoti į individualias patirtis ir moterų, patyrusių smurtą, psichologines charakteristikas.

Ką reiškia būti moterimi, patiriančią smurtą? Kokia yra moters, patyrusios smurtą, gyvenimo istorija? Kokią prasmę moteris suteikia savo išgyvenimams? Gilinantis į šią temą pastebėta, kad atsakant į šiuos klausimus dažniausiai naudojami kiekybiniai tyrimo metodai, kai tyrimo dalyvėms paduodamas jau parengtas klausimynas, kurio rezultatais remiantis informacija apibendrinama visai populiacijai. Tik nedidelė dalis tyrėjų (ypač Lietuvoje) pasirenka kokybinius tyrimo metodus. Koks kiekybinis tyrimo metodas gali atskleisti individualią moters, patyrusios smurtą artimoje aplinkoje, istoriją ir su ja susijusius išgyvenimus? Atlikdamas kiekybinį tyrimą tyrėjas sunkiai gali išmatuoti, ar jo naudojamas tyrimo metodas nesukėlė traumuojančių prisiminimų moteriai, kuri patyrė smurtą, ypač jeigu tai buvo apklausa telefonu. Kokybinis tyrimas šia tema gali sutekti įžvalgų, naujų minčių asmenims, kurie dirba su moterimis, patyrusiomis intymaus partnerio smurtą, ir leisti suprasti, kaip moteris išgyvena smurto kasdienybę ir kokią reikšmę tam priskiria.

Atsižvelgus į visus išvardytus aspektus formuluojamas šio darbo **tikslas –** atlikti išsamią moterų, patyrusių smurtą artimoje aplinkoje, išgyvenimų analizę.

Šio tyrimo tikslui pasiekti buvo suformuluoti tokie **uždaviniai:**

1. Atlikti pusiau struktūruotą interviu su moterimis, patyrusiomis intymaus partnerio smurtą.
2. Identifikuoti ir išskirti moterų gyvenimo istorijose pasikartojančius naratyvus, kurie padėtų suvokti moterų, patyrusių smurtą artimoje aplinkoje, išgyvenimus ir jiems priskiriamas reikšmes.

2. METODIKA

2.1. Temos formulavimas

Pasiūlymą rašyti apie moteris, patyrusias smurtą artimoje aplinkoje, pateikė šio darbo vadovė prof. dr. Rita Žukauskienė. Buvo diskusijų apie tai, kad ši tema gana dažna psichologinių ir kitų socialinių mokslų tyrimų srityje ir jau daug kas ištirta ir išnagrinėta, tačiau paieškojus mokslinės literatūros pastebėta, kad dauguma atliktų tyrimų yra kiekybiniai, siekiantys atskleisti tam tikras moterų, patiriančių smurtą, elgesio schemas ir bruožus. Pasak M. C. Hoepfl (1997), kiekybiniuose tyrimuose siekiama skaičiais nustatyti priežastinius ryšius ir juos apibendrinti, o kokybiniais tyrimais siekiama įsigilinti, suvokti ir palyginti. Trūksta giluminių kokybinių tyrimų, kurie padėtų atskleisti moterų subjektyvias patirtis ir tų patirčių suvokimą, su jomis susijusias emocijas, mintis, elgesį ir priežastis, kurios galėjo paskatinti smurto atsiradimą.

Kiekviena tokią patirtį turėjusios moters istorija individuali ir unikali, todėl šiai temai nagrinėti pasirinktas kokybinis tyrimo metodas, naratyvinė analizė, kuri, anot J. W. Cresswell (2007), suteikia galimybę nagrinėti patirtus įvykius iš vidaus, per tiriamojo prizmę, išskiriant bendrus pasakojamų istorijų elementus. Šis metodas man, kaip tyrėjai, buvo naujas, todėl prieš atliekant tyrimą buvo analizuojama ir atrenkama mokslinė literatūra, susijusi su naratyvinės analizės taikymo būdais. Buvo renkami moksliniai straipsniai apie jau atliktus kiekybinius tyrimus, susijusius su moterų patiriamu smurtu artimoje aplinkoje, tačiau stengiausi į juos daug nesigilinti, kad tai nepadarytų įtakos atliekamo tyrimo rezultatams. Remdamasi visa rasta informacija, nusprendžiau atlikti išsamią naratyvinę moterų, patyrusių smurtą artimoje aplinkoje, išgyvenimų analizę, kuri atskleistų ne tik gyvenimo istorijas, jų bendrumus, bet ir su tuo susijusius jausmus, priskiriamas reikšmes, panašumus ir skirtumus.

2.2. Tyrimo dalyviai

Pagal J. A. Smith (2008) naratyvinė analizė neturi vieno griežto modelio ir imties sudarymo rėmų. Tyrimo dalyvių imtį sudaro pats tyrėjas, tačiau svarbu, kad jų skaičius būtų nedidelis, iki 10 žmonių. Visi tyrimo dalyviai turi būti tiesiogiai susiję su tiriamu konstruktu, šiuo atveju daug svarbiau atlikti išsamią ir vertingą analizę. Svarbi ne kiekybė, o kokybė. Remiantis šiais literatūriniais nurodymais ir siekiant atlikti kuo išsamesnę moterų, patyrusių smurtą artimoje aplinkoje, išgyvenimų analizę, į tyrimą buvo įtrauktos moterys, kurios atitiko visus šiuos kriterijus:

1) patyrė fizinį, seksualinį, psichologinį arba ekonominį smurtą;

2) patyrė intymaus partnerio smurtą;
3) yra pilnametės (atsižvelgiant į etikos reikalavimus);
4) patyrė paskutinį smurto atvejį ne daugiau nei prieš metus.

Imtis sudaryta patogiosios atrankos būdu. Tyrimo dalyvių buvo ieškoma savo aplinkoje, taip pat kreiptasi į Vilniaus miesto motinos ir vaiko pensiono direktorę, kuri sutiko bendradarbiauti. Susitikus direktorė buvo supažindinta su atliekamo tyrimo tikslais ir padėjo atrinkti tyrimo dalyves, atitinkančias iškeltus kriterijus. Visos tyrime dalyvavusios moterys sutiko pasikalbėti savo noru. Šiame darbe analizuojama 6 tiriamųjų interviu medžiaga. Visos moterys gyvena Vilniaus mieste. Jų amžius svyruoja nuo 24 iki 44 metų. Tyrime dalyvavo lietuvių ir lenkų tautybės moterys. Visos dalyvavusios moterys patyrė paskutinį smurto atvejį mažiau nei prieš metus.

Kad būtų galima geriau suprasti tyrimo naratyvų (pasakojimų) kontekstą, pateiksiu trumpus tiriamųjų aprašymus: amžius, užimtumas, dabartinis santykis su smurtavusiu partneriu ir elgesys bei emocinis fonas per interviu. Visi tiriamųjų vardai, minėtos datos, adresai pakeisti ir kiekviena iš moterų supažindinta su šio darbo tikslais, taip pat gautos per interviu informacijos panaudojimo paskirtimi. Prieš pradedant įrašinėti interviu kiekviena tiriamoji perspėta, kad interviu bus įrašomas į diktofoną, taip pat pateiktas sutikimas dalyvauti tyrime (žr. A priedą).

1. Kristina, 44 metų moteris, gyvenanti Vilniuje, turi dvi dukras. Ikimokyklinio ugdymo pedagogė, dailininkė, xxx terapijos su vaikais specialistė. Tekėjo du kartus. Jau dvi savaites kaip išėjusi iš namų kartu su vaikais. Kristina patyrė fizinį, seksualinį, psichologinį ir ekonominį smurtą nuo savo vyro. Santuokoje su smurtaujančiu vyru gyveno 15 metų.

Tiriamąją pavyko surasti patogiosios atrankos būdu, iš man artimos aplinkos. Prieš interviu asmeniškai nepažinojau tiriamosios. Ji buvo pirmoji tiriamoji, todėl prieš šį interviu aš, kaip tyrėja, jaučiau nerimą. Kalbėti apie patirtą smurtą jautru ir intymu, todėl bijojau, kad tiriamoji nenorės daug pasakoti, sukils skaudūs prisiminimai. Pokalbis ir kontakto užmezgimas prieš interviu naudingas ir reikalingas siekiant didesnio bendradarbiavimo ir pasitikėjimo tarp tyrėjo ir tiriamojo, ypač kalbantis jautriomis temomis ir siekiant kurti objektyvius naratyvus (Creswell, 2007), todėl susitikusios su Kristina, prieš pradedant įrašinėti interviu, trumpai pasikalbėjome, susipažinome. Pastebėjau, kad tiriamoji jaučiasi laisvai, daug bendrauja. Pradėjusi įrašinėti susikaupiau, nusiraminau. Duodama interviu Kristina gana plačiai ir noriai pasakojo apie savo gyvenimą. Tarp pasakojimų buvo pauzių, tiriamoji jausmingai pasakojo, kelis kartus pravirko kalbėdama apie ilgesį, jaučiamą vyrui. Mano įsikišimas per interviu buvo minimalus. Buvo užduodami patikslinamieji klausimai ir klausimai, kylantys iš pasakojimo turinio. Interviu trukmė 65 min. 22 sek. Šis interviu vyko ramioje vietoje, parke

ryte apie 11 val., darbo dieną, vieta atoki, todėl nebuvo pašalinių trikdžių. Išjungus diktofoną tiriamoji dar kartą padėkojo man už išklausymą, dar šiek tiek pasikalbėjome apie jos ateities planus. Tiriamoji pakartojo (apie tai kalbėjo duodama interviu) apie savo sąmoningą norą nebegrįžti pas smurtaujantį vyrą.

2. Diana, 26 metų moteris, turi dvi dukras nuo skirtingų vyrų, su jomis gyvena viename pensione Vilniuje. Paskutinis partneris grasindamas išvarė tiriamąją iš namų ir liepė iš užsienio grįžti į Lietuvą. Tai įvyko prieš 5 mėnesius. Šiuo metu mokosi, nori gauti vidurinės mokyklos diplomą, nedirba. Tėvas suteikia finansinę paramą. Patyrė psichologinį, fizinį, ekonominį smurtą nuo trijų skirtingų vyrų. Buvo ištekėjusi du kartus. Yra patyrusi vieno vaikelio netektį. Smurtą kentėjo apie 8 metus. Lanko grupines ir individualias psichologo konsultacijas.

Interviu vyko pensione, kur tiriamoji gyvena. Centro direktorė skyrė man ramią atokią patalpą, kur galėjome ramiai pasikalbėti. Interviu trūko 35 min. 53 sek. Per visą interviu man, kaip tyrėjai, teko užduoti nemažai patikslinamųjų klausimų. Tiriamoji nebuvo linkusi plačiai atsakinėti į pagrindinius atvirus klausimus. Moteris buvo gana rami ir atsipalaidavusi, kalbėjo ramiu tonu, pasakodama apie patirtą smurtą nesigraudino.

3. Rasa, 37 metų moteris, šešių vaikų mama. Jau 11 mėnesių gyvena viename Vilniaus pensione. Pabėgusi nuo stipriai smurtaujančio vyro. Šiuo metu dirba ir baiginėja vidurinę mokyklą. Patyrė fizinį, psichologinį ir ekonominį vyro smurtą. Su smurtaujančiu vyru gyveno 16 metų.

Interviu vyko pensione, kuriame gyvena tiriamoji, atskirame kabinete. Trukmė – 49 min. 26 sek. Vieną kartą mus sutrukdė pasibeldusi tiriamosios dukra, tačiau į kabinetą ji neužėjo ir mes toliau tęsėme pokalbį jau be trukdžių. Buvo keli momentai, kai tiriamoji susigraudino kalbėdama apie patirtą fizinį smurtą. Leidau jai patylėti, paklausiau, kaip jaučiasi ir ar galime tęsti. Moteris be didesnių pauzių ir mano įsikišimo pasakojo apie savo vaikystę, patirto smurto kasdienybę. Per visą interviu tiriamoji buvo gana atsipalaidavusi – tai matėsi iš jos kūno kalbos (sėdėjo palinkusi į mano pusę), kalbėjo labai tyliai, todėl buvo gana sunku transkribuoti įrašą.

Po interviu dar trumpai pasikalbėjome apie gyvenimo pensione sąlygas. Tiriamoji supažindino mane su savo vaikais. Pasikalbėjome apie tiriamosios savijautą po savo istorijų pasakojimų.

4. Ana, 44 metų moteris, keturių vaikų mama, gyvena Vilniaus rajone. Tiriamoji gyvena su smurtaujančiu vyru ir patiria fizinį, psichologinį ir ekonominį smurtą. Vyras dažniausiai naudoja psichologinį smurtą. Ana šiuo metu nedirba, bet bando įsidarbinti, kad būtų finansiškai nepriklausoma

nuo vyro. Moteris turi aukštąjį išsilavinimą. Santuokoje su smurtaujančiu vyru gyvena 25 metus. Visą šį laiką moteris augino vaikus, studijavo, nuolatinio darbo neturėjo.

Su Ana esu susidūrusi dar prieš tyrimo pradžią. Žinojau tik faktą, kad moteris yra patyrusi intymaus partnerio smurtą ir paklausiau, ar sutiktų dalyvauti tyrime. Moteris sutiko. Interviu vyko įstaigoje, kur šiuo metu tiriamoji savanoriauja. Pokalbis vyko atskirame kabinete, po 18 val. vakaro, todėl trukdžių nebuvo. Trukmė – 80 min. 27 sek. Tiriamoji be didesnių pauzių ir mano, kaip tyrėjos, įsikišimo pasakojo apie savo gyvenimo įvykius. Tiriamosios pasakojimai buvo platūs ir jausmingi. Kalbėdama apie savo vaikystę ir dabar patiriamą smurtą ji negalėjo sulaikyti ašarų, todėl buvo keli pauzių momentai. Tiriamajai užtikrinus, kad gali toliau kalbėtis, interviu buvo tęsiamas.

Pasibaigus interviu prie puodelio arbatos pasikalbėjome apie tolesnius tiriamosios planus. Ana paminėjo, kad po mūsų pokalbio jaučiasi kaip „išsivaliusi“.

5. Elzė, 24 metų moteris. Netekėjusi. Baigė 9 klases. Nuo 11 metų augo globos namuose kartu su broliu ir sese. Tiriamoji yra patyrusi fizinį, psichologinį ir ekonominį smurtą nuo kelių intymių partnerių. Pirmas partneris buvo jos vaikinas, su kuriuo gyveno, o kiti vyrai buvo tiriamosios klientai (mergina dirbo prostitute). Elzė prieš 10 mėnesių pabėgo iš darbo, kur patirdavo smurtą. Šiuo metu tiriamoji bando įsidarbinti viešbutyje ir pakeisti savo gyvenimą. Smurtą mergina kentėjo 3 metus.

Tiriamąją pavyko surasti patogiosios atrankos būdu. Moteris buvo iš man žinomos aplinkos, vaikų globos namų, kuriuose esu dirbusi. Asmeninio kontakto prieš interviu su tiriamąja nesu turėjusi, pažinojau tiriamosios seserį. Interviu vyko saugioje tiriamajai aplinkoje – jos namuose. Trukmė – 19 min. Per interviu buvo jaučiamas tiriamosios noras kuo greičiau atsakyti į klausimus, o ne pasakoti istorijas. Imdama šį interviu buvau aktyvi kaip tyrėja, turėjau užduoti daug patikslinančių klausimų. Pokalbio pabaigoje tiriamoji pasakė, kad daugiau nenori kalbėti apie skaudžius jai patyrimus, todėl aš, kaip tyrėja, turėjau užbaigti mūsų pokalbį. Buvo momentas, kai pasakodama apie skaudžius vaikystės prisiminimus moteris susigraudino, tačiau norėjo kalbėti toliau.

Išjungus diktofoną su tiriamąja pasikalbėjome apie tai, kaip jaučiasi po interviu. Moteris paminėjo, kad neturi artimųjų, su kuriais galėtų pasikalbėti visomis jai skaudžiomis temomis, todėl per pokalbį jai sukilo visi prisiminimai ir su jais susijusios emocijos.

6. Ada, 30 metų moteris, kartu su mažamečiu sūnumi gyvena viename Vilniaus pensione. Šiuo metu tiriamoji prižiūri vaiką, jau po kelių mėnesių žada grįžti į darbą. Patyrė fizinį ir psichologinį savo vyro smurtą. Vyksta skyrybų procesas. Nuo vyro pabėgo prieš tris mėnesius. Smurtą moteris kentėjo apie 1,5 metų.

Interviu vyko pensione, kuriame tiriamoji gyvena, atokiame kabinete. Jokių trukdžių per interviu nebuvo. Šis interviu buvo trumpiausias: vyko tik 16 min. 21 sek. Tiriamoji labai trumpai pasakojo apie savo gyvenime patirtas situacijas. Aš, kaip tyrėja, aktyviai klausinėjau per visą interviu. Atsakymai į klausimus buvo trumpi, tiriamoji labai mažai kalbėjo apie savo patirtas emocijas, daugiau pateikė faktų.

Apibendrinant informaciją apie tiriamąsias svarbu paminėti, kad visos moterys yra patyrusios smurtą prieš mažiau nei metus. Tyrimo dalyvės savo noru sutiko dalytis savo patirtimis ir prieš interviu buvo perspėtos, kad gali pasakoti tiek, kiek nori, nes tiriama tema susijusi su skaudžiais išgyvenimais ir ne visos galėjo būti reflektavusios savo patyrimus. Dauguma moterų yra palikusios savo smurtavusius partnerius, išskyrus vieną tiriamąją Aną. Laikotarpis, per kurį moterys patyrė smurtą, svyruoja nuo 1,5 metų iki 25 metų. Du iš interviu buvo trumpi: iki 20 minučių, tačiau į analizę jie buvo įtraukti dėl savo turinio ir informacijos naudingumo.

2.3. Tyrimo metodai

2.3.1. Kokybinis tyrimo metodas

Anot S. Girdzijauskienės (2006), kokybinis tyrimas – tai giluminis tam tikros mažos socialinės realybės pjūvis, kai renkamos žinios apie individą arbą reiškinį ir tai daroma sistemingai, detaliai bet nebūtinai struktūruotai. Kitaip tariant, pagrindinis kokybinių tyrimų bruožas – siekiama ne apibendrinti ir generalizuoti gautus duomenis, o atskleisti kiekvieno individo prigimties ir patyrimo individualumą ir unikalumą. M. C. Hoepfl (1997) teigimu, atliekant kokybinį tyrimą tyrėjas niekada nežino, kokio rezultato tikėtis, nes kiekvienas patyrimas gali nukreipti tyrimą visai kita linkme, nei tikėtasi. Galima ir reikėtų turėti tam tikrą tyrimo kryptį ir įsivaizdavimą bet kiekvienos kokybinės analizės galutinis taškas dėl jo individualumo yra žinomas tik pabaigoje.

Moterys, patyrusios partnerio smurtą, yra grupė tiriamųjų, kurioje kiekviena turi savo traumos ir sielvarto istoriją, todėl būtent kokybiniai tyrimo metodai galėtų padėti atskleisti jų unikalius patyrimus, su tuo susijusius jausmus ir elgesio schemas, taip pat galimas smurto atsiradimo priežastis. M. Andrews ir kt. (2003) teigė, kad norint atlikti tyrimą, susijusį su jautriomis, traumuojančiomis temomis, reikėtų rinktis kokybinį interviu, kur tyrėjas turi būti kaip klausytojas, o ne kaip tardytojas, užduodantis daugybę suplanuotų klausimų. Remdamasi šiomis literatūrinėmis rekomendacijomis tyrimui apie moterų, patyrusių smurtą artimoje aplinkoje, išgyvenimus pasirinkau kokybinį pusiau struktūruotą interviu duomenų surinkimui bei naratyvinę duomenų apdorojimo analizę.

2.3.2. Pusiau struktūruotas interviu

Šio darbo tema jautri pačioms tiriamosioms, todėl prieš atliekant tyrimą buvo svarbu parinkti tokį duomenų rinkimo būdą, kuris leistų tyrimo dalyvėms jaustis laisvai, patogiai ir saugiai. Tam svarbi tinkama aplinka, ir atitinkamas palaikantis, empatiškas bendravimas. J. Hollway ir C. Jefferson (2000) atlikdami tyrimus, taikant naratyvios analizės metodą, pastebėjo, kad labai svarbu tiriamiesiems užduoti kuo atviresnius klausimus, kad žmogus galėtų ilgiau nepertraukiamas pasakoti savo istoriją. Svarbu, kad klausimas būtų netiesmukiškas ir neatspindėtų tik siaurų tyrėjo interesų. Pasak M. Andrews ir kt. (2003), kiekvienas tyrimas, susijęs su smurtu artimoje aplinkoje, apima du svarbius aspektus:

1. Tai savotiškas įsiveržimas į žmogaus asmeninę erdvę ir knaisiojimasis po skaudžius patyrimus.

2. Jis susijęs su nukrypimų paieškomis ir socialine kontrole.

Turint omenyje visus prieš tai išvardytus aspektus, buvo pasirinktas naratyvinis pusiau struktūruotas interviu.

Pusiau struktūruotas interviu . Toks interviu metodas labiau koncentruotas į sąveiką tarp tyrėjo ir respondento, o tai labai svarbu nagrinėjant jautrias, traumuojančias temas (Girdzijauskienė, 2006). Imdamas interviu tyrėjas stengiasi skatinti pasakojimą ir kuo mažiau įsikišti. Vienas esminių dalykų – tinkami klausimai, platūs ir nereikalaujantys labai siauro ir konkretaus atsakymo. Tyrėjas turi labai įdėmiai klausytis atsakymų. Tiriamasis turi jausti, kad gali kalbėti jam suprantama kalba (*own „voices“*) (Smith, 2008).

Remiantis perskaitytomis rekomendacijomis šiame tyrime atliktam naratyviniam pusiau struktūruotam interviu būdingi šie bruožai:

1. Interviu klausimų eiliškumas buvo dėliojamas laikantis laiko dimensijos (chronologiška tvarka pagal žmogaus gyvenimo etapus: vaikystė, paauglystė, suaugystė). M. Andrews ir kt. (2003) manymu, nagrinėjant moterų, patyrusių smurtą artimoje aplinkoje, istorijas, svarbu žinoti bendrą viso tiriamosios gyvenimo kontekstą.

2. Orientuojamasi į su tyrimu susijusias gyvenimo pokyčių stadijas (moters gyvenimo aspektai iki patirto smurto, smurto kasdienybės išgyvenimų prisiminimai, dabartinė situacija).

3. Užduodami atviri klausimai, patys savaime skatinantys išsamesnį tiriamosios atsakymą (Girdzijauskienė, 2006).

4. Kontakto užmezgimas su tiriamąja prieš pradedant įrašinėti interviu.

5. Interviu panašus į pokalbį, per kurį iškyla daug konkretesnių klausimų.

6. Klausimai paprasti, lengvai suprantami tiriamajam.

Ruošdama tyrimo klausimus atsižvelgiau į tai, kad gautus duomenis analizuosiu remdamasi naratyvinės analizės principais. G. Malinausko (2011) teigimu, naratyvinė analizė iš kitų kokybinių informacijos apdorojimo metodų išsiskiria chronologinės pasakojamų istorijų sekos svarba, tad norėdama palengvinti tyrimo duomenų analizės etapą nusprendžiau užduoti kelis atvirus klausimus chronologine žmogaus gyvenimo etapų seka.

1 lentelė. Interviu klausimai, naudoti tyrime

1. Papasakokite, prašau, apie savo vaikystę. *Šalutiniai klausimai: kokie santykiai buvo jūsų šeimoje? Kaip tuo metu jautėtės? Ką jums reiškė šis įvykis?*
2. Papasakokite apie savo paauglystę. *Šalutiniai klausimai: kaip tuo metu jautėtės? Ką jums reiškė šis įvykis?*
3. Kaip klostėsi jūsų gyvenimas suaugystėje? *Šalutiniai klausimai: kaip tuo metu jautėtės? Ką jums reiškė šis įvykis?*
4. Papasakokite apie patirtą smurtą. *Šalutiniai klausimai: kokia buvo santykių pradžia? Kaip prasidėjo smurtavimas? Kaip prieš Jus smurtavo? Ką Jums reiškė šie įvykiai? Ką tuo metu jautėte?*
5. Papasakokite apie dabartinį savo gyvenimą. *Šalutiniai klausimai: kokie yra Jūsų santykiai su partneriu? Kaip jaučiatės?*

1 lentelėje pateikti interviu klausimai, kurie buvo užduodami per pokalbį su tiriamosiomis. Šalutiniai klausimai buvo užduodami siekiant patikslinti informaciją arba norint išgauti daugiau pasakojimo iš tiriamųjų apie įvykiams suteiktą prasmę ir su jais susijusius jausmus. Ne

kiekvienai tiriamajai reikėjo užduoti visus šiuos klausimus, nes interviu buvo labiau panašus į pokalbį, atsakymai į daugumą klausimų atsirado savaime moterų pasakojamose istorijose. Klausimai per interviu buvo šiek tiek performuluojami, tačiau jų reikėjo interviu struktūrai išlaikyti.

2.3.3. Naratyvinė analizė

Šiame darbe buvo laikomasi natūralistinio naratyvinės analizės požiūrio, kurio šalininkai atlikdami tyrimus koncentruojasi į tokius klausimus kaip kas atsitiko, ką žmogus patyrė, kokią reikšmę įvykis turi žmogui ir pan. (Smith, 2008).

Naratyvinė analizė neturi vieno griežto modelio, kaip turi būti analizuojama informacija, tačiau išskiriamos 3 pagrindinės šio proceso stadijos, būtinos kiekviename modelyje: 1. Pasakojimas. 2. Transkribavimas. 3. Analizė (Smith, 2008).

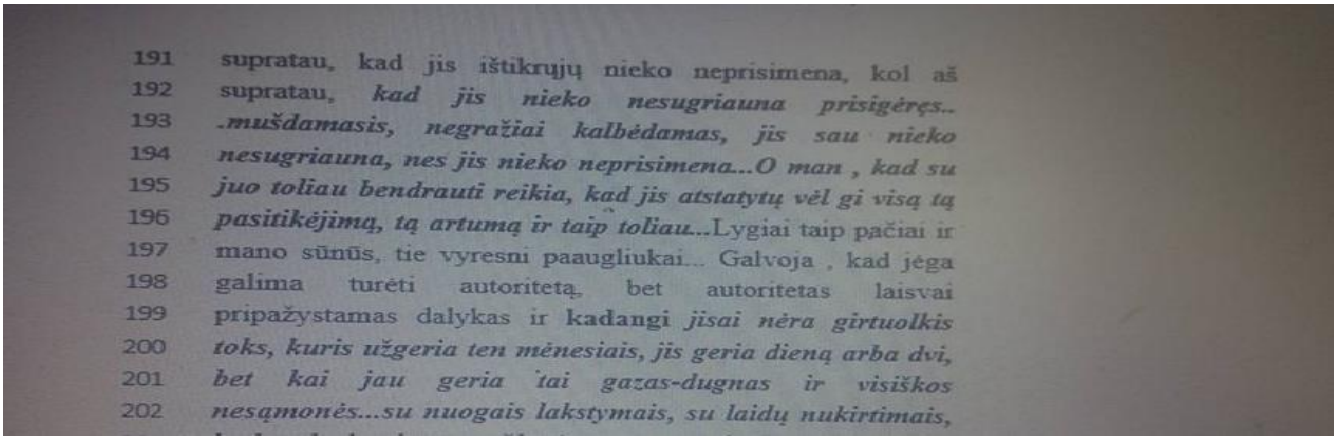
Kalbant apie naratyvinės analizės etiką, reikia užtikrinti, kad įrašyto pokalbio medžiaga liktų tik pas tyrėją, taip pat visišką anonimiškumą, nes pasakojamos tikros istorijos, kurių temos gana jautrios tiriamiesiems. Transkribavimas – viena esminių naratyvinės analizės dalių. Pagal C. K. Riessman (1993) tai, kaip bus struktūruotas ir apipavidalintas transkribuotas tekstas, lemia, kaip jį supras skaitytojas (Smith, 2008).

Šio darbo tema susijusi su emociškai skaudžiais išgyvenimais ir traumuojančiomis patirtimis, todėl kaip tyrėja nutariau analizuojant naratyvus koncentruotis į tai, kas pasakojama ir kokią reikšmę savo pasakojimui priskiria pačios tiriamosios (natūralistinis požiūris). Buvo pasirinktas C. K. Riessman (2008) pasiūlytas teminis naratyvų analizės modelis.

Teminis modelis (analizė) (Riessman, 2008)

Vadovaujantis teminiu naratyvinės analizės modeliu buvo koncentruojamasi į tai, kas pasakyta, ieškoma bendrų visiems tiriamiesiems pasikartojančių temų. Pasakojimo turinys yra teminės analizės centre, tačiau nebuvo pamirštama apie pasakojamų įvykių chronologinės sekos svarbą, analizuojant naratyvus jie buvo dėliojami pagal eiliškumą. Mažiau dėmesio skiriama struktūrai ir kontekstui. Remiantis teminiu modeliu, išskiriamos 4 pagrindinės duomenų analizės stadijos, kurios buvo atliktos analizuojant moterų, patyrusių smurtą, pasakojimus:

I etape išrenkami segmentai / subtekstas. Transkribtas skaitomas kelis kartus, tekste pažymimi visi segmentai, kurie gali būti susiję su tiriamu klausimu. Tai gali būti kelių eilučių pasakojimas arba atskiri žodžiai ar sakiniai.

supratau, kad jis ištikrųjų nieko neprisimena, kol aš
supratau, *kad jis nieko nesugriauna prisigėręs..*
.mušdamasis, negražiai kalbėdamas, jis sau nieko
nesugriauna, nes jis nieko neprisimena...O man , kad su
juo toliau bendrauti reikia, kad jis atstatytų vėl gi visą tą
*pasitikėjimą, tą artumą ir taip toliau...*Lygiai taip pačiai ir
mano sūnūs, tie vyresni paaugliukai... Galvoja , kad jėga
galima turėti autoritetą, bet autoritetas laisvai
pripažystamas dalykas ir **kadangi** *jisai nėra girtuoklis*
toks, kuris užgeria ten mėnesiais, jis geria dieną arba dvi,
bet kai jau geria tai gazas-dugnas ir visiškos
nesąmonės...su nuogais lakstymais, su laidų nukirtimais,

1 pav. ***Subtekstų rinkimo proceso pavyzdys***

II etape tyrėjas analizuoja išrinktus subtekstus. Vyksta teminių kategorijų apibūdinimas. Iš išrinkto subteksto išrenkamos temos, požiūriai, tai gali būti pavieniai raktiniai žodžiai, sakiniai arba grupė sakinių. Jiems užrašomos bendros tyrėjo perfrazuotos temos. Tekstą galima skaityti kelis kartus ir skaitant gali iškilti temos. Nėra limito ir konkrečios tematinių kategorijų formos.

2 lentelė. ***Teminių kategorijų apibūdinimo pavyzdys***

TEKSTO SEGMENTAI	**TEMINĖS KATEGORIJOS**
<...> **Prie fizinio smurto visą laiką yra prieinama, kai aš nepaklūstu** čia pat ir tuojau pat mylėtis. Tada jis tempiasi mane jėga į lovą ir **prievartauja mane** ir kai aš mėginu jam paaiškinti, kad jis mane prievartauja, tai jam yra labai juokinga, dėl to, kad „**nu, kam tu paaiškinsi, mano boba, mano žmona, nu, kam tu paaiškinsi, tavo vyras tave prievartauja?“** Jis, nu, kaip nuosavybę... Boba. **Jisai mane ir vadino mano boba, bet, nu, man tai kažkaip tai labai stipru atrodė, gražu. <...> tai iš anksto pabėgu. Susirenku mergaites ir mes bėgam pas kaimynus ar kažkur tai tam, kad nenakvot. <…> Na, ir taip 15 metų.** (K., 44 m.)	Fizinio smurto priežastis – nepaklusnumas. Smurto rūšys: seksualinis prievartavimas, tyčiojimasis, fizinis smurtas. Savęs tapatinimas su vyro nuosavybe. Pagalbos paieškos, bėgimas iš namų su vaikais. Smurto pasikartojimai per 15 metų.

III etape tyrėjas, remdamasis išrinktais teksto segmentais ir jiems priskirtomis kategorinėmis temomis, ieško bendrų visiems naratyvams temų arba istorijų ir jas apibendrina

atsižvelgdamas į chronologinę įvykių seką. Atskiri naratyvo sakiniai skirstomi į bendras visiems tiriamiesiems temines kategorijas (bendrus naratyvus). Informacija grupuojama. Šiame etape išryškėja bendrų, pasikartojančių pasakojimų temos.

3 lentelė. ***Informacijos grupavimo pavyzdys. Bendri naratyvai.***

BENDRAS NARATYVAS	IŠRINKTI TEKSTO SEGMENTAI
2. Skaudūs vaikystės išgyvenimai.	Ryškiai atsimenu, kad **tėtis mamą mušdavo**. <...> Atsimenu, kad **mamą balkone uždarydavo, būdavo nuolat sumušta, bėgdavo pas kaimynus slėptis.** Va, tokius momentus tikrai atsimenu, aš **būdavau šalia, kai pradėdavo lupti mamą,** mane paimdavo ir bėgdavome slėptis. Vien **muštynės, alkoholizmas**... (Diana, 26 m.) Jie atvažiavo **verkdami, jie pranešė apie motinos žūtį...** Aš sužinojau, kad mamos nebėra... (Ašaros.) Mes dalyvavome laidotuvėse. Iš tikrųjų **baisiausia tai, kad mano tėvas ją užmušė... Jis ją sumušė ant tiek... kad... Jis ją sumušė gatvėje ir paliko stotelėje... Ir tuo metu jis buvo visiškai blaivas**...Aš netikėjau, kol aš nepamačiau... (Ašaros, pauzė.) Kai pamačiau, tada buvo šokas... (Elzė, 24 m.) <..> Išeidavo taip, kad aš mamą laikau ir jis tik dar labiau ją daužo, o aš to nesuprasdavau... (Pravirksta, minutės pauzė.) Ir kai mama man tai paaiškino, aš supratau, kad reikia **save nukreipti prieš tėvą, ir prieidavau pas jį su rankomis, prašydavau, kad nelįstų prie mamos. Tai jis mane kaip vieną kartą paėmė už kupros, kaip metė į sieną, kad net nualpau... Man buvo kažkur nuo 6 iki 8 metų. (Ana, 44 m.)**

IV etapas vadinamas išvadų braižymu (*drawing conclusions*). Surinktas pasakojimų turinys atskirose bendrose kategorijose (naratyvuose) naudojamas siekiant paaiškinti jų prasmę,

analizuojami skirtumai ir panašumai tarp naratyvų. Šis etapas bus pateiktas tyrimo rezultatų ir aptarimo skyriuose.

Kiekviename iš šių etapų vyksta validacijos procesai. Tyrėjas turi nuolat savęs klausti, ar tiriamasis pritartų tokiems apibendrinimams, ar tai objektyvu? Kartais net patariama duomenų analize pasidalyti su tiriamuoju ir gauti grįžtamąjį ryšį. Naratyvinė tyrimų paradigma iš kitų kokybinio tyrimo metodų išsiskiria tuo, kad validumas glaudžiai susijęs su argumentavimo praktika. Tyrėjas, remdamasis tiriamųjų citatomis, turi įtikinti, kad jo pastebėjimai tikslūs, paaiškinantys veiksmus ir procesus. Svarbu paminėti, kad tiesa, kuri atrandama atliekant naratyvinę analizę, yra tik to naratyvo tiesa, bet ne istorinė (Edwards ir kt., 2016). Naratyvui būdingas laikinumas, todėl dirbant su naratyvais ieškoma patirčių prasmės ir reikšmės tai grupei, kuri buvo tiriama, neperkeliant išvadų ir negeneralizuojant.

2.4. Tyrimo eiga

2.4.1. Informacijos rinkimas

Moterų, patyrusių smurtą artimoje aplinkoje, išgyvenimų kokybinei analizei atlikti buvo pasirinktas pusiau struktūruotas interviu, kuriuo buvo renkama informacija apie tiriamųjų patirtis. Pirmiausia atliktas pilotinis interviu su tyrimo dalyve Kristina (44 m.). Siekta patikrinti, kaip moteris reaguos ir atsakinės į klausimus. Man, kaip tyrėjai, buvo svarbu patikrinti, kaip seksis užmegzti kontaktą su tiriamąja ir kaip išlaikyti interviu panašesnį į pokalbį. Interviu trūko 65 min. 22 sek. Atlikus pilotinį interviu iš karto jį transksribavau ir atlikau pirminę analizę. Interviu buvo gana išsamus, virto teksto 26 puslapiais. Interviu metu buvo užduodami tik patikslinamieji klausimai, tiriamosios pasakojimai buvo platūs, tačiau trūko nuoseklumo, todėl vėliau, analizuojant duomenis, pasakojimai buvo sudėlioti chronologine seka. Interviu medžiaga įtraukta į bendrą duomenų analizę. Interviu klausimai nekoreguoti.

Visos tyrime dalyvavusios moterys atrinktos patogiuoju būdu. Kreiptasi pagalbos į Motinos ir vaiko pensiono direktorę, kuri padėjo surasti tiriamąsias. Visi interviu daryti ramiose, patogiose tyrimo dalyvėms vietose. Interviu su Rasa, Ada ir Diana vyko Motinos ir vaiko pensione, atskirame atokiame kabinete, kur tiriamosios galėjo saugiai jaustis. Interviu su Kristina vyko parke ryte, atokioje nuo žmonių vietoje. Su Elze kalbėjomės jos namuose, su Ana – jos savanoriavimo vietoje, atskirame kabinete. Trūkdžių nebuvo. Prieš kiekvieną interviu buvo mezgamas kontaktas su tiriamosiomis, nes kalbėjome jautriomis temomis, susipažinome, papasakojau kiekvienai apie savo atliekamo tyrimo tikslus ir gautos informacijos panaudojimo galimybes. Kiekviena iš dalyvių pasirašė

sutikimą dalyvauti tyrime ir sutiko, kad interviu būtų užfiksuotas garso įrašu. Kiekvienai priminta apie informacijos konfidencialumą ir anonimiškumą.

Visi interviu truko nuo 16 min. iki 80 min., tai sudarė apie 4,5 val. garso įrašo, o tolesnėje duomenų apdorojimo stadijoje virto apie 100 lapų tekstu. Kiekvienas interviu prasidėjo nuo pirmo iš anksto suplanuoto klausimo apie vaikystės prisiminimus, per interviu buvo užduodami papildomi, patikslinamieji klausimai, kurie skatino plačiau papasakoti apie tam tikrus įvykius ir su jais susijusius išgyvenimus. Per interviu su Elze ir Ada mano, kaip tyrėjos, įsikišimas buvo dažnas dėl tiriamųjų trumpų atsakymų, todėl reikėjo naudoti daug patikslinamųjų klausimų. Po kiekvieno pokalbio su tiriamosiomis išjungus garso įrašą dar trumpai kalbėjomės apie moterų savijautą po pokalbio, nes tai, anot Schuetze (1977), padeda saugiai „uždaryti“ nagrinėjamą temą (Edwards ir kt., 2016). Per kiekvieną pokalbį aš, kaip tyrėja, stengiausi ne tik gauti reikalingą informaciją, bet ir padėti žmogui atkurti savo patirtus įvykius, juos suprasti, susitaikyti su jausmais, kylančiais prisiminus šiuos įvykius. Tam naudojau tokius klausimus: ką jums reiškė šis įvykis? Kaip tuo metu jautėtės? Kokie jausmai kyla dabar?

2.4.2. Informacijos apdorojimas

Gauta per pokalbius su moterimis, patyrusiomis partnerio smurtą, informacija buvo toliau apdorojama remiantis jau prieš tai minėtomis C. K. Riessman (2008) rekomendacijomis ir teminiu analizės modeliu. Visi interviu transkribuoti pažodžiui, tiksliai taip, kaip kalbėjo tiriamosios. Transkribavimas padėjo pagrindą tolesnei medžiagos interpretacijai. Baigus transkribuoti visas tekstas buvo skaitomas kelis kartus, siekiant pastebėti pirmines pasikartojančias temas moterų pasakojimuose.

Pirmame informacijos apdorojimo etape buvo išrenkami subtekstai (žodžiai, sakiniai, pastraipos), susiję su tiriama tema. Dauguma išrinktų subtekstų gana plačios apimties, nes tiriamosios išsamiai pasakojo apie savo patirtis ir su jomis susijusias mintis, emocijas, išgyvenimus. Visi paryškinti subtekstai perkelti į vieną dokumentą, kuriame kiekvienos tiriamosios interviu išrinkti subtekstai buvo sudėlioti pagal eiliškumą: nuo vaikystės prisiminimų iki dabartinės situacijos.(žr. B priedą)

II etape vyko teminių kategorijų apibūdinimas skaitant išrinktus subtekstus. Tekstas buvo skaitomas kelis kartus ir šalia subtekstų rašomi komentarai su iškilusiomis temomis (žr. C priedą). Iš viso išskirta 316 smulkesnių temų. Vienas pagrindinių naratyvinės analizės tikslų – rasti bendras temas ir istorijas, pasikartojančias tiriamųjų pasakojimuose, todėl III etape, remiantis visomis išskirtomis temomis ir atsižvelgiant į laiko perspektyvą (prieš smurto patyrimą, smurto patyrimo laikotarpis,

dabartinis gyvenimas), išskirta 13 pasikartojančių naratyvų (pasakojimų temų). Atskiri pasakojimų subtekstai buvo grupuojami ir priskiriami bendriems naratyvams (žr. 3 lentelė). Svarbu paminėti, kad kiekvienas iš išskirtų naratyvų (pasakojimų temų) turi bendrą ir abstraktų pavadinimą, todėl IV etape bus išskirtos konkretesnės jų prasmės ir reikšmės, kurias joms priskyrė pačios tiriamosios. Bus analizuojami ne tik panašumai, bet ir skirtumai. Kaip jau minėjau, IV etapas – tai išvadų braižymas, jo rezultatai bus pateikti rezultatų ir rezultatų aptarimo skyriuose.

3. TYRIMO REZULTATAI

Anot Polkingorno, naratyvinės analizės rezultatas siejamas su bendro naratyvu visiems tyrimo dalyvimas atradimu (Polkingorn, 2007). Šiame darbe atlikus išsamią naratyvinę moterų, patyrusių smurtą artimoje aplinkoje, išgyvenimų analizę išryškėjo trylika bendrų naratyvų, kurie buvo sudėlioti į nuoseklią seką laikantis laiko perspektyvos. Visi naratyvai grindžiami citatomis iš moterų pasakojimų.

6 lentelė. ***Bendri naratyvai sudėlioti į nuoseklią seką***

LAIKOTARPIS	BENDRI NARATYVAI
Gyvenimas prieš smurto patirimą	1.Emocinio ryšio su tėvais stoka vaikystėje 2. Skaudūs vaikystės ir paauglystės išgyvenimai. 3. Ankstyva suaugystė.
Smurto patirimo laikotarpis	4. Santykių su partneriu pradžia: „viskas buvo lyg ir gerai“. 5. Smurto kasdienybė: smurtas → atgailavimas → dangstymas → smurto pasikartojimai. 6. Moteris– nuolanki tarnaitė. 7. Smurto dangstymas, baimė dėl savęs ir artimųjų 8. Psichologinės patirto smurto pasekmės. 9.Vaikai – smurto šeimoje liudininkai. 10. Išsilaisvinimas
Dabartis	11. Ateities lūkesčiai ir planai: saugumas, ramybė, savirealizacija. 12. Palaikantys veiknsniai. 13. „Dabar lengviau kalbėti... Viskas sukilo“

1. Emocinio ryšio su tėvais stoka vaikystėje: „Pati išaugau... Šaltumas... Buvau viena“

Pirmas bendras visoms tyrimo dalyvėms naratyvas sujungia istorijas apie emocinio ryšio su tėvais stoką vaikystėje . Beveik visų moterų (išskyrus Elzę) tėvai išsiskyrė dar joms esant nepilnametėms, todėl su vienu iš tėvų ryšys buvo silpnesnis. Moterų pasakojamose istorijose dominavo tėvų girtavimo, tarpusavio konfliktų ir smurto tema, o tai buvo pagrindinė jų nepriežiūros ir santykių šaltumo priežastis.

> *<...> Aš be tėvo augau... Tėvas geriantis labai buvo, jis tik iki 5 metų mane augino, o paskui tėvai išsiskyrė. Daug ko neprisimenu, nes turbūt ir nebuvo ką... Toks jausmas, kad pati išaugau... (Diana, 26 m.)*

> *<...> Labai tuos girtavimus atsimenu, tai toks ten ir bendravimas buvo... Kai blaivi buvo, tai normaliai bendraudavom. <...> Na, mes eidavom iš namų, žaisdavome lauke, kartais pas kaimynus būdavome. Jeigu ir būdavome namuose, tai matydavome iš tikrųjų baisiausius dalykus, iš tikrųjų... Tai dažniausiai stengdavomės būti lauke... (Elzė, 24 m.)*

> *<...>Tiek mama, tiek tėtis gerdavo, esu juos abu mačius girtus daug kartų. (Ada, 30 m.)*

> *<...> Jaučiau baimę, kad vėl bus skandalas, kad vėl bus riksmai, kad vėl bus kraujo, kad aš būsiu nuskriausta, kad manęs niekas negirdi... [Kalba ašarodama, pauzė.] O aš gi taip, atrodo, viską logiškai jiems išdėsčiau, o jie nenori girdėti. (Ana, 44 m.)*

Dauguma moterų turėjo nepatenkintą tėvų priežiūros poreikį vaikystėje. Joms trūko šilumos, artumo, dėmesio ir elementarių fizinių poreikių patenkinimo (maisto, rūbų). Tėvų, kaip globėjų ir prieraišumo objektų, jų aplinkoje beveik nebuvo. Dauguma tiriamųjų pasakojo, kad jų priežiūrą perimdavo kiti aplinkoje esantys asmenys: močiutės, darželio arba dienos centro darbuotojai. Viena tiriamųjų Elzė (24 m.) augo globos namuose nuo 11 metų.

> *<...> Aš nuo pat mažens lankiau savaitinį darželį, kur mane mama lankydavo vidury savaitės. <...> (Kristina, 44 m.)*

> *<...> Nuskriausto vaiko prisiminimai mano. Aš nuolat tėveliams priekaištavau, kodėl taip yra, kodėl aš turiu lankyti savaitinį darželį. Jie ne visada mus paimdavo... Man ten, aišku, patikdavo, buvo viena auklėtoja, kuri man atstojo tą mamą, bet vis tiek kažkaip norėjosi tos šilumos, labai trūkdavo to... (Rasa, 37 m.)*

> *<...> Na, vaiku kaip save prisimenu tai matau močiutę, senelį, namus... Tėvai būdavo kartu, bet jie pastoviai barėsi arba tiesiog visą laiką darbe. <...> (Ana, 44 m.)*

<...> Mane prižiūrėdavo močiutė, neturėjau nei brolių, nei seserų. Tais laikais gal atlaidžiau vaikų teisės žiūrėjo, gal būtų net atėmę mane nuo mamos. Žinot, kaip dabar griežtai... Aš net iš darželio jau pati viena turėdavau parvažiuot, nebuvo kam pasiimt... (Ada, 30 m.)

Dvi tyrimo dalyvės kalbėdamos apie savo vaikystę išskyrė ir malonius prisiminimus, susijusius su šeima. Tie prisiminimai siejami su tėvų joms skirtu dėmesiu, priežiūra. Ana (44 m.) pasakodama apie tokius prisiminimus susigraudino, jai buvo sunku kalbėti.

<...>Vieną kartą buvo, kad tėvai abu gal du mėnesius negėrė. Galbūt, va, taip... Ir tada žinot, koks jausmas buvo? Nu, kad, vat, iš tikrųjų gyveni normalioje šeimoje. Be jokių skandalų, pykčių ir mes švarūs, prižiūrėti ir visa kita. Gal čia vienas iš maloniausių vaikystės prisiminimų... (Elzė, 24 m.)

<...> Bet būdavo tokių momentų, kai jis paimdavo mane ant rankų arba ant pečių nešiodavo. Jis buvo aukštas labai ir man labai patikdavo žiūrėti iš viršaus. Tokius momentus labai gerai atsimenu. (Ana, 44 m.)

<...> Čia buvo vienintelis kartas, kai jie į mane pasižiūrėjo kaip į kažkokią ypatingą... [Ašaros, tyla, negali kalbėti.] Aš tada jaučiausi ypatinga... (Ana, 44 m.)

Tiriamoji Kristina (44 m.) daug pasakojo apie savo tėvą, kuris jai atrodė idealus ir buvo autoritetas. Jis gyveno kitoje šalyje, todėl jie retai matydavosi. Su mama santykiai buvo šalti, priešiški, griežta mamos kontrolė ir ribos.

<...> Nu, labai priešiškas ryšys su mama būdavo, labai priešiškas, dėl to, kad nuo pat mažens ta kontrolė, jinai labai įstatydavo į ribas ir iš karto norėdavosi priešintis tom ribom. Labai didelė kontrolė, iš kurios visą laiką norėdavosi veržtis.<...> (Kristina, 44 m.)

<...> Nu, tėtis man artimas. Sakau, labai sunku pasakyti objektyviai, kadangi jis toks buvo ateinantis, išeinantis, tai labai idealizuotas. Ir dabar aš labai jį idealizuoju, manau, kad jis buvo nuostabus. (Kristina,44 m.)

Visų tiriamųjų pasakojimai apie vaikystę gana platūs ir išsamūs. Kiekvienai iš moterų trūko artimo santykio vaikystėje, taip pat saugumo ir priežiūros. Tiriamosios augo nepilnose šeimose.

2. Skaudūs vaikystės ir paauglystės išgyvenimai: „Smarkūs barniai... Mušimai... Alkoholis“

Antras naratyvas susideda iš istorijų apie skaudžius vaikystės išgyvenimus, traumuojančių patirčių, apie kurias pasakodamos tiriamosios susijaudindavo, sunku buvo sulaikyti ašaras. Visos moterys, išskyrus Kristiną (44 m.), savo vaikystės kasdienybėje matė smurtaujantį prieš mamą tėtį, girtavimą ir daugybę konfliktų tarp tėvų. Svarbu paminėti, kad tiriamosios stebėjo smurto įvykius

namuose, jų mamos patirdavo stiprias traumas, o jos būdamos vaikai bandė apsaugoti mamą nuo tėvo smūgių ir taip pačios patirdavo tiek psichologinį, tiek fizinį smurtą.

> *<...> Atsimenu, kad mamą balkone uždarydavo, būdavo nuolat sumušta, bėgdavo pas kaimynus slėptis. Va, tokius momentus tikrai atsimenu, aš būdavau šalia, kai pradėdavo lupti mamą, mane paimdavo ir bėgdavome slėptis. Vien muštynės, alkoholizmas... (Diana, 26 m.)*
>
> *Kiek aš atsimenu, labai mušdavo, su mėlynėmis mama vaikščiodavo. Dažniausiai aš viską matydavau. <...> Aš pradėdavau verkti. Bėgdavau pas kaimynus kviesti pagalbos. <...> (Rasa, 37 m.)*
>
> *<...> Išeidavo taip, kad aš mamą laikau ir jis tik dar labiau ją daužo, o aš to nesuprasdavau... [Pravirksta. Minutės pauzė.] <...> Visą laiką ji barėsi su juo, kovojo, barėsi ir visi tokie konfliktai baigdavosi taip, kad tėtis pradėdavo muštis, kraujas ir tada jau tyla... Aš norėjau viską sutvarkyti, norėjau juos sutaikyti. Man buvo nuolatinė baimė, kad jis ją užmuš. (Ana, 44 m.)*
>
> *<...> Vaikystė mano atrodė liūdnai tikrai... Nes tėvai buvo alkoholikai, dėl to, vat, nebaigiau mokyklos, 9 klases tik baigus esu. Tokie tie ir mokslai buvo, tėvai buvo išsiskyrę... Man metų nebuvo, kai jie išsiskyrė. (Ada, 30 m.)*
>
> *<...> Galvodavau, kaip išskirti juos, bet, aišku, pati gaudavau į kailį. (Rasa, 37 m.)*
>
> *<...> Ir kai mama man tai paaiškino, aš supratau, kad reikia save nukreipti prieš tėvą, ir prieidavau pas jį su rankomis, prašydavau, kad neliįstų prie mamos. Tai jis mane kaip vieną kartą paėmė už kupros, kaip metė į sieną, kad net nualpau... Man buvo kažkur nuo 6 iki 8 metų. (Ana, 44 m.)*
>
> *<...> Jis puldavo ir mus, jeigu mes bandydavome motiną ginti... Mes pradėdavome verkti ir apstodavome ją. (Elzė, 24 m.)*

Tiriamosios Elzė (24 m.) ir Ana (44 m.) papasakojo apie sukrėtusį ir traumuojantį įvykį – mamos netektį. Elzės mama buvo nužudyta jos tėvo, kuris dabar sėdi įkalinimo įstaigoje. Jai buvo tuo metu 14 metų. Mergina nesulaikė ašarų kalbėdama apie tai. Tuo metu ji su savo broliu ir seserimi gyveno globos namuose. Moteris jaučia didelį pyktį savo tėvui, iki šiol negali jam atleisti padarytos skriaudos.

> *<...> Labiausiai kaip šiandien atsimenu tą momentą, kai pas mus į globos namus atvažiavo giminės, iš tikrųjų mūsų net neperspėjo... Vat, tas ir buvo nemaloniausia... Aš žinojau, kad kažkas nutiko... Jie atvažiavo verkdami, jie pranešė apie motinos žūtį... Aš sužinojau, kad mamos nebėra... [Ašaros.] Mes dalyvavome laidotuvėse. Iš tikrųjų baisiausia tai, kad mano tėvas ją užmušė... Jis ją sumušė ant tiek... kad... Jis ją sumušė gatvėje ir paliko stotelėje... Ir tuo metu jis buvo visiškai blaivas... Jeigu neklystu, man buvo 14... Tuo momentu, kai man tai*

pasakė, aš nepatikėjau ir iš to šoko pradėjau juoktis... Aš netikėjau, kol nepamačiau... [Ašaros, pauzė.] Kai pamačiau, tada buvo šokas... (Elzė, 24 m.)

Tyrimo dalyvė Ana (44 m.) labai daug pasakojo apie savo vaikystę. Ji patyrė kelias stiprias traumas: tėvo smurtavimą prieš jos mamą ir ją pačią, tėvų skyrybas, kurias labai skaudžiai išgyveno, mamos alkoholizmą po tėvų skyrybų ir jos netektį. Moteris beveik nepertraukiamai pasakojo apie savo vaikystę, galima buvo pajusti, kad jai svarbu tai papasakoti, todėl aš, kaip tyrėja, skatinau tiriamąją pasakoti, nes supratau tiriamosios poreikį kalbėti.

<...> Kaimynė ateidavo manęs pasiimti, kad aš to nematyčiau, apklodavo mane pledu ir išsinešdavo... O aš pykdavau ir nenorėdavau, nes galvojau, kad jis ją užmuš... [Apsiverkia, minutė pauzės.] (Ana, 44 m.)

<...> O kai aš išiminėjau tėčio daiktus, kad jis niekur nevažiuotų, jis mane keliskart metė į šalį ir pavadino kalės vaiku. Jaučiausi nereikalinga... (Ana, 44 m.)

<...> Mane mesdavo daugiau kartų į sieną, bet po to išmokau išsisukti nuo tokio stipraus smūgio, nes galvodavau, kad jeigu vėl apalpsiu, tai mamai bus chana, tėtis galės daryti su mama ką nori ir vėl ją į ligoninę veš. [Ašaros, pauzė.] (Ana, 44 m.)

<...> [Graudinasi.] Dėl to, kad aš jau prieš jos mirtį verkdama, tvarkydama kambarius ir visa kita, prašydavau garsiai Dievo, kad ją pasiimtų. Dėl jos gėrimo... (Ana, 44 m.)

Visos tyrimo dalyvės patyrė tam tikrus skaudžius įvykius savo vaikystėje ir paauglystėje, susijusius su tėvų nepriežiūra, alkoholizmu, smurtu, tėvų skyrybomis. Tik dvi iš šešių tiriamųjų paminėjo malonius vaikystės prisiminimus, kurie buvo susiję su tėvų skirtu dėmesiu savo vaikams. Tiriamosios minėjo savo pasakojimuose pagalbos paiešką iš aplinkinių, kai tėvas smurtaudavo prieš mamą.

3. Ankstyva suaugystė: „Turėjau vaikystę labai trumpą laiką“

Daugumos moterų pasakojimuose pasikartojo tema apie ankstyvą suaugystę. Susiklosčius tam tikroms gyvenimo aplinkybėms, jos buvo priverstos tapti savarankiškos ir rūpintis savimi ir savo šeimos nariais. Tyrimo dalyvė Ada jau vaikystėje iš darželio pati važiuodavo namo, nes tėvai girtaudavo ir jos neprižiūrėdavo. Kristina turėjo priešiškus santykius su mama, tėvas gyveno kitoje šalyje, todėl tiriamoji jau būdama 18 metų ištekėjo ir pradėjo suaugusios moters gyvenimą. Tyrimo

dalyvė Diana būdama 17 metų pastojo ir patyrė psichologinę traumą, neteko kūdikio dėl jau prasidėjusio prieš ją smurtavimo.

<...>Praradau vaiką... Jis pradėjo pūti pilve... Man buvo 18 metų. Man padarė tą valymą... (Diana, 26 m.)

Dauguma moterų jau ankstyvoje paauglystėje turėjo rūpintis savo jaunesniais broliais ir seserimis, taip pat tėvais, kurie dėl alkoholizmo negalėdavo savimi pasirūpinti. Jos atlikdavo namų ruošus darbus, ėjo į darbą. Kaip minėjo tyrimo dalyvė Ana (44 m.), jos vaikystė buvo trumpa ir iš karto peraugo į suaugystę, buvo peršoktas paauglystės laikotarpis.

<...>15 metų išėjau dirbti. Mokykloj egzaminus išlaikiau. Mama dirbo per 2 darbus, tai aš ir valgyt gamindavau, ir brolį prižiūrėdavau. (Rasa, 37 m.)

<...> nes pradėjau daug dalykų daryti, moteriškų tokių. <...> Atsimenu, kai buvo gydytoja atvažiavusi, ji gulėjo gal savaitę laiko lovoje, niekur nesikėlė, kažkokia depresija jai gal buvo, ir gydytoja priėjo prie manęs, liepė nupirkti mamai vaistų ir rūpintis ja, ir būtinai jai valgyt padaryti ir išėjo... Na, aš nuėjau į daržą, pasėmiau salotų lapų ir įdėjau į puodą, norėjau išvirti sriubos ir nežinojau kaip, tai užvirinau vandenį su žaliais lapais... Buvo neskanu, bet mama valgė... [Apsiverkia, minutės pauzė.] (Ana, 44 m.)

<...> Aš stengiausi neverkti, nes šalia buvo sesuo ir brolis ir aš žinojau, kad aš kažkaip turiu laikytis... Man buvo 14 metų. (Elzė ,24 m.)

<...> Patys namie valgyt darydavomės, pečių kūrendavome. Man nebuvo turbūt ir 12 metų. (Elzė, 24 m.)

4. Santykių su partneriu pradžia: „Viskas buvo lyg ir gerai“

Ketvirtas naratyvas, pasikartojęs visų tyrime dalyvavusių moterų pasakojimuose, buvo apie santykių su smurtavusiu partneriu pradžią. Dauguma tyrimo dalyvių pasakojo, kad su partneriu suartėjo dėl dėmesio, šilumos, meilės ir saugumo poreikio.

<...> Jis buvo po pirmos santuokos, turėjo du vaikus, aš... Kažkokie tai du panašūs, du tokie daužti, lyg šuniukai susiglaudėm ir pamėginom kartu gyventi. (Kristina, 44 m.)

<...> Nežinau, ar čia meilė buvo, man trūko šilumos tuo metu ir to dėmesio. Gal ir mylėjau. <...>(Rasa, 37 m.)

<...> Pagalvojau, kad gerai kartu su juo būti, jis vyresnis 9 metais, turi darbą, mašiną, o man kaip tik reikėjo tokio žmogaus, kad su juo būtų komfortiška. Dėl saugumo, va, taip ir ištekėjau... <...> (Ana, 44 m.)

Kalbėdamos apie santykių su partneriu pradžią tyrime dalyvavusios moterys minėjo greitą suartėjimą ir gražų, nieko blogo nežadantį bendravimą. Tyrimo dalyvė Diana turėjo tris smurtavusius prieš ją partnerius, kiekviena santykių pradžia moteriai atrodė saugi ir graži.

<...> Sutikau vaikiną, pradraugavom 1,5 metų, aš pastojau... Ech... Atrodė geras, malonus, negeriantis. (Diana, 26 m.)

Po tos depresijos norėjosi susitikti su kažkuo, arbatos atsigerti, atrodė normalu. Susitikom, patiko man ir nepraėjo nei savaitė, kaip pradėjome kartu gyventi. <...> Pati pradžia buvo labai graži. (Diana, 26 m.)

<...> Viskas buvo super, kol nepradėjo gerti ir manęs daužyti. Tas pats prasidėjo... Pradžia buvo graži, jis buvo šeimyniškas. Labai mylėjo mano dukras. (Diana, 26 m.)

<...> Atrodė normalus, geras, skirdavo man dėmesio. <...> Pradraugavome pusę metų, o paskui susituokėme. (Rasa, 37 m.)

Pragyvenom kartu tik pusantrų metų. Susipažinom per draugus. Atrodė toks geras labai, gerbė moterį. (Ada, 30 m.)

<...> Viskas buvo lyg ir gerai nuo išgėrimo iki išgėrimo... (Kristina, 44 m.)

Visos tyrime dalyvavusios moterys santykių su smurtavusiu partneriu pradžioje nematė grėsmių, joms reikėjo dėmesio, globos ir šilumos, todėl leidosi į santykius. Elzė (24 m.) minėjo, kad jokių kylančių pavojų nematė dėl aklo įsimylėjimo. Moterys labai trumpai pasakojo apie santykių pradžios etapą, platesni pasakojimai prasidėjo kalbant apie tolesnį santykių vystymąsi.

5. Smurto kasdienybė: „Daužė su tuo, kas pakliūdavo po ranka... Gailėjau... Vėl prasidėjo“

Smurtas → atgailavimas → dangstymas → smurto pasikartojimai

Penktas naratyvas – tai istorijos apie mušamų moterų kasdienybę, kuri visoms buvo panaši: smurtaujantis vyras / sugyventinis mušdavo, įžeidinėdavo, tyčiodavosi būdamas apsvaigęs nuo alkoholio arba blaivus, kitą dieną atsiprašydavo, moteris atleisdavo, o vėliau prasidėdavo grasinimai ir smurto dangstymas iš baimės dėl savo ir artimųjų gerovės. Vyrai likdavo padėties šeimininkais, o moterys buvo įbaugintos ir izoliuotos. Visos tyrimo dalyvės patyrė fizinį, psichologinį ir ekonominį smurtą. Laikotarpis, per kurį moterys kentėjo smurtą, svyruoja nuo 1,5 iki 25 metų. Viena iš tyrimo dalyvių šiuo metu gyvena su smurtaujančiu vyru ir turi viltį, kad viskas pasikeis. Patirtos fizinio smurto formos, išskirtos šio tyrimo dalyvių: stumdymas, smūgiai rankomis ir kojomis į įvairias kūno vietas, mušimas naudojant daiktus, smaugimas. Dvi tyrime dalyvavusios moterys patyrė smurtą nuo kelių partnerių. Dėl patirto smurto moterys turėjo fizinių traumų, dėl kurių nesikreipė į medicinos

įstaigas, gydydavosi pačios. Visos pasakotos istorijos turėjo panašų siužetą (*plot*), tačiau kiekviena tyrimo dalyvė turėjo savą, unikalų to patyrimą ir su tuo susijusius jausmus.

> *<...> Smaugė, mušdavo su metaliniais strypais, daužė su tuo, kas papuldavo po ranka, norėjo papjauti vieną sykį. <...> (Diana,26 m.)*
>
> *<...> Buvo galva praskelta, lūpa, gydžiausi pati. (Diana, 26 m.)*
>
> *Trenkdavo man ir į pilvą, per galvą, tai į akį, tai su diržu per veidą... Visaip. <...> (Rasa, 37 m.)*
>
> *<...> Tada jis susinervino, trenkė man vieną, antrą, trečią kartą... Jis mane paėmė už nugaros ir metė į radiatorių. Aš galvą ir ausį susitrenkiau (Ana, 44 m.)*
>
> *<...> Daužydavo per veidą, pilvą, galvą... Grasino ne vieną kartą, kad nužudys. (Elzė, 24 m.)*
>
> *<...> Keletą kartų antausį esu gavusi ir per grumtynes man kojų pirštus sulaužė, stumdymasis, rankų sukiojimas būna. (Ada, 30 m.)*

Smurtaudami vyrai neatsižvelgdavo į moters fiziologinę būseną. Tyrimo dalyvės patyrė fizinį smurtą prenataliniu laikotarpiu. Diana (26 m.) per du nėštumus buvo mušama. Moteris patyrė psichologinę traumą (kūdikio netektį) dėl patirto fizinio smurto. Vienas iš Dianos (26 m.) vaikų gimė su yda dėl patirtų trankymų į pilvą per nėštumą. Visos tyrimo dalyvės bandydavo apsaugoti save, tačiau ne visada pavykdavo, jų partneriai smurtaudavo be gailesčio. Net patyrusios smurtą prenataliniu laikotarpiu moterys likdavo šalia smurtaujančių vyrų.

> *<...> Ji be negalės, bet turi trūkumą, be vieno šonkauliuko gimė. Jis man taikydavosi į pilvą, kai buvau nėščia, bet aš vis stengdavausi apsaugoti... Kai duodavo, tai užtekdavo jau... (Diana, 26 m.)*
>
> *<...> Jis mane nėščią pastūmė, trenkė stipriai iš kojos ir aš nusiridenau laiptais. Aš verkiau, šiaip ne taip atsistojau ir į kambarį nuėjau... <...> Vaikelis supuvo pilve... (Diana,26 m.)*
>
> *<...> Jis mušdavo. Jis visada išsiliedavo ant manęs, nesvarbu, nėščia ar sveika, ar dar kokia... (Rasa, 37 m.)*
>
> *<...> Kai jis sužinojo, kad aš nepasidariau aborto... tai jis mane pro duris išmetė... Gerai, kad mašina lėtai važiavo, ir aš turiu dabar savo sūnelį... (Ana, 44 m.)*

Visos tyrimo dalyvės pasakojo apie patirtą psichologinį smurtą: įžeidinėjimai, grasinimai, patyčios, izoliacija. Moterys jausdavo ne tik fizinį skausmą, bet ir nuolatinį psichologinės pusiausvyros trikdymą, pažeidžiamumą. Grasinimai ir gąsdinimai buvo susiję su vaikų atėmimu, sveikatos sužalojimu.

<...> Jis mane bandė gąsdinti, kad atims vaikus, kad aš jų neturėsiu ir liksiu be nieko (Rasa, 37 m.)

<...> Kai jis išgeria, po truputėli keičiasi jo žvilgsnis ir jis pradeda mane apvardžiuoti: „Nu, kurva“, vat, lygiai tokiais pat žodžiais. (Kristina, 44 m.)

<...> Veikė labai psichologiškai, pradėdavo galvą skaudėti, jis specialiai dar muziką garsiai paleisdavo. Jis apvardžiuodavo, suka vadindavo, pavyzdžiui. (Ada, 30 m.)

<...> Labai apsikrovusi buvau ta visa buitimi ir mažai labai bendravau, iš viso užguita buvau. (Kristina, 44 m.)

<...> O iš jo pusės tai nieko... paprašiau sulčių, tai jis paklausė, ar dar nenudvėsiau? Jis džiaugėsi, kad aš praradau kūdikėlį... (Diana, 26 m.)

<...> Grasino ne viena kartą, kad nužudys.(Elzė,24 m.)

Tyrimo dalyvė Ana (44 m.), šiuo metu dar gyvenanti su savo smurtaujančiu vyru, per bendrus 25 gyvenimo metus patyrė daugiau psichologinio nei fizinio smurto. Moteris buvo verčiama vyro pasidaryti abortą. Tyrimo dalyvė iki šiol patiria įžeidinėjimą, kaltinimą, pažeminimą ir tyčiojimąsi. Vyras prieš moterį smurtauja visada būdamas blaivas ir niekada nėra jos atsiprašęs už savo elgesį.

<...> Atėjo laikas, kai mano vyras man pasakė, kad aš esu niekas, nes neužsidirbu nei vieno cento, ir jeigu jau pagimdžiau, tai jau galiu išeit. Dingti, nes savo misiją jau atlikau. <...> Bet šiaip per visus metus gyvenimo iki to momento aš kiekvieną dieną girdėdavau apie save kažką blogo. (Ana, 44 m.)

<...> Paskui jis pradėjo statyti namą, lyg ir viskas kartu, bet kiekvieną dieną girdėjau ir girdžiu, kad aš ten neįsikelsiu, net kojos mano ten nebus, nes ten gražus turi būti namas, o šūdų ten negali būti. O aš, kaip supratau, pas vyrą esu šūdas. (Ana, 44 m.)

<...> Aš priaugau svorio, tai jis nuolat sako: „Eik dirbt, nors suliesėsi, nes pas mane ant tavęs ir taip nestovi, kam tu reikalinga.“ (Ana, 44 m.)

Viena iš tyrimo dalyvių Kristina (44 m.) patyrė visas galimas smurto prieš moterį formas. Ji buvo seksualiai prievartaujama, mušama, žeminama, įbauginta, tačiau klausantis jos pasakojimo jautėsi, kad moteris yra priklausoma nuo savo vyro ir nesąmoningai tikisi sugrįžti pas jį.

<...> Prie fizinio smurto visą laiką yra prieinama, kai aš nepaklūstu čia pat ir tuojau pat mylėtis. Tada jis tempiasi mane jėga į lovą ir prievartauja mane ir kai aš mėginu jam paaiškinti, kad jis mane prievartauja, tai jam yra labai juokinga, dėl to, kad „nu, kam tu paaiškinsi, mano boba, mano žmona, nu kam tu paaiškinsi, kad tavo vyras tave prievartauja?“(Kristina, 44 m.)

Analizuojant pasakojimus apie smurto kasdienybę pastebėta, kad moterys bandė pasilengvinti buvimą smurtinėje aplinkoje prisitaikydamos prie partnerio arba atsiribodamos, pabėgdamos tam tikram laikui, tačiau sugrįždamos, taip pat užsiimdamos savirealizacija, gilinimusi į savo vidinius

resursus. Visos moterys po tam tikro smurto kentėjimo laikotarpio pradėdavo gintis, pulti smurtaujančius prieš jas partnerius.

> *<…> Prisigerdavom kartu, nes, nu, būti blaiviai girtoj aplinkoj labai sunku, labai sunku gyvent, tu stengiesi priprasti, irgi sėdi, gėri ir tada neaišku, kas nuo ko prasideda. <...>(Kristina, 44 m.)*

> *<…> ieškai sau kažkokio tai šaltinio pastiprinimo... Aš tapau, aš lipdau, aš galų gale 10 metų mokykloje dirbau, aš atvažiuodavau, aš pabendraudavau, (Kristina, 44 m.)*

> *<…> Aš pradėjau studijuoti ir gilintis į save ir savo šeimos modelį, dažniau išvažiuoti iš namų, daug gerų pažįstamų turiu, tai, va, taip ir kenčiu visa tai… (Ana, 44 m.)*

> *<...> Pradžioje tai aš kažkaip tai stengdavausi išeiti ir vengti kontakto ir konflikto. O paskui, kai mušdavo, bandydavau atgal duoti. Bet vis tiek fiziškai silpnesnė buvau... <...>(Rasa, 37 m.)*

Kalbėdamos apie smurto kasdienybę tyrimo dalyvės sunkiai galėjo sulaikyti ašaras, jautėsi, kad prisiminus skaudžius, traumuojančius įvykius moterys juos įprasmina ir išgyvena iš naujo, tačiau pasakodamos retrospektyvias istorijas jos turėjo galimybę pažiūrėti į save iš šalies, suvokti savo patirties reikšmę. Dauguma tyrime dalyvavusių moterų teigė, kad dėl smurtinio partnerio elgesio kaltas alkoholis, tačiau ne visi vyrai smurtavo būdami neblaivūs. Smurto kasdienybė remiantis moterų pasakojimais atrodo kaip pasikartojantis įvykių ratas, prie kurio pripranta tiek smurtaujantis asmuo, tiek auka. Po tam tikro laiko ar įvykio moterys bando ieškoti išeičių ir pagalbos šaltinių arba adaptuojasi prie esamos situacijos ir ieško pastiprinančių veiksnių.

6. Moteris – nuolanki tarnaitė: „Moteris turi būti nuolanki... švelni... patenkinti vyro norus“

Šeštas bendras naratyvas, išryškėjęs tyrimo dalyvių pasakojimuose, susijęs su moters vaidmeniu santykiuose su vyru ir viena pagrindinių smurto atsiradimo priežasčių. Moteriai buvo priskiriamas aptarnaujančios žmonos vaidmuo: ji turi būti nuolanki, kontroliuojama, tyli, švelni ir paklusni. Šis naratyvas susijęs su stereotipiniu vyrų mąstymu apie moters pareigas santykiuose. Šiame tyrime dalyvavusios moterys santykiuose su partneriu pasiduodavo įtakai ir kontrolei, ne tik kentėdavo įvairaus pobūdžio smurtą, bet ir rūpindavosi vyro gerove, užimdavo nuolankios tarnaitės vaidmenį. Pasipriešinimo vyrui atveju moterys buvo skriaudžiamos fiziškai arba psichologiškai, jos buvo mušamos, žeminamos, šantažuojamos. Viena iš tyrimo dalyvių – Kristina (44 m.) jau nuo vaikystės turėjo įskiepytą nuolankios moters vaizdą.

> *<…> Su tėvu prisiminimai labai gražūs tokie. Jis mane nuolat mokė nuolankumo. Kirgizų moteris turi būti nuolanki, švelni, turi patenkinti visus vyro norus, va, čia tikriausiai po to tai ir*

sužaidė tą pagrindinį vaidmenį ateityje, dėl to nuolankumo kažkokio... Suprantu, kad negalima visur būt nuolankiai, bet tai yra įskiepyta nuo vaikystės. Va. (Kristina, 44 m.)

<...> Jisai pareiškė, kad „tuoj pat meti savo darbus, grįžti prie pečiaus, prie namų arba gali negrįžt“... Ir aš pamačiau labai baisų jo veidą. (Kristina, 44 m.)

<...> Jaučiuosi išsilaisvinusi iš tos tokios priespaudos, tarnaitės vaidmens... Jaučiuosi visai kitaip, jaučiuosi žmogumi. Ten viską darydavau aš, jis nieko nedarydavo. (Rasa, 37 m.)

<...> Aš supratau, kad jis nori, kad būčiau tylenė, kad jo klausyčiausi, ideali šeimininkė būčiau ir būčiau graži. O aš esu kolektyve sielos draugė, kažkur anekdotų kūrėja... (Ana, 44 m.)

<...> Kai dirbau prostitute ir mane daužydavo, jaučiausi kaip vergė, daranti tai, ką jis nori. Kiekvienas su savo pageidavimais. <...>(Elzė, 24 m.)

Kiekviena iš tyrimo dalyvių vaikystėje matė, kad jos mama atlieka nuolankios, paklūstančios partnerės vaidmenį. Ji buvo mušama, kentėjo smurtaujančio ir geriančio vyro elgesį, pasiduodavo partnerio įtakai. Moterims, dalyvavusioms šiame tyrime, vaikystėje susiformavo stereotipinis iškreiptas šeimos modelis, kur moteris atsakinga už buitį, vaikų auginimą ir paklūsta savo vyrui. Smurto kentėjimas buvo vienas iš priklausymo nuo vyro požymių.

<...> Po to prasideda kažkokio paklusnumo reikalavimas iš bobos, tada fiziškai prievartauti... <...> jisai, nu, kaip nuosavybę... Boba. Jisai mane ir vadino boba, bet, nu, man tai kažkaip tai labai stipru atrodė, gražu. Yra patinas, yra diedas ir yra boba. Nu, man tai kažkaip labai stipru atrodė. (Kristina, 44 m.)

7. Smurto dangstymas: „Nenorėjau niekam sakyti, bijojau ir nemačiau tikslo“

Šis naratyvas sujungė istorijas apie patiriamo smurto dangstymą, slėpimą nuo aplinkinių žmonių. Santykių su smurtaujančiu vyru pradžioje moterys pačios slėpdavo smurtą, sulaukusios atgailos už patirtą skriaudą, pasigailėdavo savo partnerio, tačiau smurto ratui kartojantis kelis kartus visos tyrimo dalyvės buvo verčiamos slėpti partnerio smurtą, vyrai grasindavo ir šantažuodavo. Smurtaujantys partneriai psichologiškai įbaugindavo savo partneres, grasino atimti vaikus arba padaryti tam tikrą fizinę žalą. Moterys jautė didelę baimę dėl savęs ir savo artimųjų, todėl toliau kęsdavo intymaus partnerio smurtavimą.

<...> Jis pasakė: „Jei bandysi pabėgt pas mamą, tai ir tavo mamai bus šakės.“ Buvau su juo vien dėl to, kad nenukentėtų kiti žmonės. (Diana, 26 m.)

<...> Visada tyliai kentėdavau... Nenoriu, kad kas žinotų, mano vyras gi toks pavyzdingas vyras kitiems atrodo. Niekas manimi nepatikės, aš bijau prarasti vaikus, bijau jo keršto. (Ana, 44 m.)

<...> tiesiog neturėjau kam sakyti... Jis mane gąsdino.(Elzė,24 m.)

Rasa (37 m.) patirdavo aplinkiniams žmonėms matomų fizinių traumų (mėlynės sumušimų vietose, praskelta galva), tačiau žmonės, esantys artimoje aplinkoje, nesureaguodavo į matomą smurtą. Dauguma tyrimo dalyvių bėgdavo slėptis pas kaimynus nuo smurtaujančio partnerio, jos sulaukdavo paramos ir pagalbos, tačiau apie smurto atvejus esantys šalia žmonės nepranešdavo teisėsaugai.

<...> Žinojo vyro sesuo, kad jis mane muša. Matydavo, kad sumušta, o savo mamai aš nesakydavau. Tylėjau. (Rasa, 37 m.)

<...> Ir kažkaip tylėjom, jis paskui labai atsiprašinėjo. Jo brolis prašė, kad tik jo nepasodinčiau ir atleisčiau, nes ant manęs ir dukros jau matėsi mėlynės. (Rasa, 37 m.)

<...> Jis mane šantažuodavo, sakydavo, kad paims vaikus. Aš bijojau likti viena... Vis tiek aš juos pagimdžiau, užauginau... (Rasa, 37 m.)

Tyrimo dalyvė Kristina (44 m.) dangstė vyro smurtavimą dėl ekonominių priežasčių, pora turėjo bendrų skolų ir įsipareigojimų, dėl kurių stengėsi išvengti teisėsaugos.

<...> Mes stengėmės išvengti teismų, nes tuo metu laimėjom tokį europinį projektą, kurio vertė –pusė milijono, o mes turėjome dar bendrą paskolą ir mums labai negalima buvo, kad vyras būtų teistas... <...> (Kristina, 44 m.)

Baimė buvo viena pagrindinių smurto dangstymo priežasčių. Moterys bijojo dėl savo ir artimųjų saugumo, baiminosi prarasti viską, ką turi. Dėl šių priežasčių šio tyrimo dalyvės gyveno toliau su smurtaujančiu partneriu ir bandė prisitaikyti prie smurto kasdienybės.

8. Psichologinės patirto smurto pasekmės: „Nei savigarbos, nei pasitikėjimo savim... Norėjau nusižudyti ne vieną kartą“

Dar vieną naratyvą sukonstravo pasakojimai apie psichologines patirto smurto pasekmes. Tyrimo dalyvės pasakodamos apie smurto kasdienybę dalijosi ir savo patirtomis emocijomis, išgyvenimais, kuriuos patyrė. Smurtas, kaip psichologiškai traumuojantis įvykis, turėjo tam tikrų pasekmių, susijusių su moterų elgesiu, emocine būsena ir mąstymu. Pirminė moterų reakcija į patirtą smurtą buvo šokas, stresinė būsena, kuri sukeldavo tokias stiprias emocijas kaip pyktis, pasišlykštėjimas, nerimas, baimė.

<...> O po to sužinojau, kad praradau kūdikį. <...> Oi, rėkiau, trankiausi... Buvo siaubinga, net nenupasakosi... Man buvo pasišlykštėjimas juo. (Diana, 26 m.)

<...> (Reakciją į psichologinį smurtą) Pasijutau taip, lyg man kažkas sudavė į pilvą ir aš neturiu kuo kvėpuoti... [Ašaroja, pauzė.] (Ana, 44 m.)

Nu... Pirma man buvo šokas, nesupratau, kaip ir kodėl tai yra man. Neturėjau kur ir pas ką eiti, todėl tiek kentėjau... (Elzė, 24 m.)

<...> Pirmą kartą buvo šokas, dar pirmus kartus policijos nekviesdavau, o po to jau... Blogai jaučiausi... (Ada, 30 m.)

Patirtas smurtas paveikė kiekvienos iš tyrimo dalyvių emocinę būseną, moterys jautė neviltį, nerimą, baimę ir tai paskatino imtis tam tikrų veiksmų. Jos ne tik galvojo apie savižudybę, bet ir bandė atimti sau gyvybę. Įsisukus smurto ratui, tapdavo jautrios, abejingos, atsiribojusios nuo pasaulio, savo emocinę būseną įvardijo kaip panašią į depresiją.

<...> Depresijos tai tikrai būta, bet ieškai sau kažkokio šaltinio pastiprinimo... (Kristina, 44 m.)

<...> Buvo ir savižudybių tokių pamąstymų, ir mėginimų bet neišdrįsimų. Tokių pasikart, ten… <...> Tada jau yra dzin vaikai iš tikrųjų… Kai tu nusprendi nusižudyti, tai ne argumentas, kad vaikai ir panašiai… Tu jautiesi labai negeras ir… <...> (Kristina, 44 m.)

<...> Buvau gilioje depresijoje pusę metų, bet atsigavau. Mano ramstis buvo mano tėveliai, kaip šiaudai man. <...> Aš nieko nenorėjau nei girdėti, nei matyti. Buvau užsidariusi savyje. Mokslus mečiau <...>. (Diana, 26 m.)

<...> Pradžioje labai eidavau pas psichologą, buvau labai jautri, į viską labai reaguodavau. Lengviau pasidarė. (Rasa, 37 m.)

<...> ėjau naktį prie ežero ir aš žinojau, kad aš nuskęsiu. Aš norėjau, buvo tamsu. <...> Galvojau, kad plaukiosiu ten tol, kol jėgos apleis, ir nuskęsiu. (Ana, 44 m.)

<...> Aš irgi norėjau nusižudyti ne vieną kartą, pjausčiausi rankas... (Elzė, 24 m.)

Smurto patyrimas paveikė moterų mąstymą, susijusį su požiūriu į save, santykius su partneriu ir smurtą artimoje aplinkoje. Nuolatinis partnerio smurtavimas turėjo įtakos tyrimo dalyvių savivertei ir savęs suvokimui: jos save nuvertino, nepasitikėjo savimi, pasiduodavo vyro kontrolei ir įtakai. Keičiantis savivertei ir savigarbai, keitėsi ir moterų požiūris į smurtą. Dauguma dalyvių patirdamos smurtą pradėjo ieškoti priežasčių savyje, mąstyti, kad galbūt partneris turėjo dėl ko smurtauti. Diana (26 m.) patyrė smurtą nuo trijų skirtingų partnerių, išgyveno rimtą psichologinę traumą – kūdikio netektį, po visų šių įvykių moteris interviu pabaigoje pasakojo apie galbūt pateisinamas smurto prieš moterį priežastis.

<...> Žiūrint dėl ko tai būtų (smurtavimas prieš moterį). Jeigu be reikalo, dėčiau atgal. Aš iš savo pusės minusų nematau. Už kokį melą, išdavystę nebent. Neįsivaizduoju... (Diana, 26 m.)

<...> Bet vis tiek su kuo gyveni, tai su tuo save ir reprezentuoji. Kartais tokia padugne jautiesi... (Kristina, 44 m.)

<...> O jis tą dieną negrįžo namo. Atėjo tik kitą dieną, atsiprašė. Ir aš atleidau, buvau jį įsimylėjusi, pas jį buvo daugiau proto negu pas mane... (Diana, 26 m.)

<...> Pirma kaltinau save, kad taip, tai normalu, vyrui reikalinga graži moteris, bet paskui pagalvojau: „Tai palauk, aš ne visą laiką tokia buvau, o barniai buvo, mušimai buvo. Aš buvau jauna, graži, bet vis tiek prisikabinimai buvo. (Ana, 44 m.)

<...> Neturėjau nei savigarbos, nei pasitikėjimo savim, neturėjau šeimos, kuri palaikytų... Nu, negerai, bet po to man tapo viskas vienodai... Po viso to, kas su manim buvo, man jau tai neatrodė kažkas baisaus. Baisu buvo, kai su mėlynėm nuo savo meilės vaikščiojau... [Ašaros, pauzė.] Bet daugiau nenoriu apie tai kalbėti... [Pauzė.] (Elzė, 24 m.)

Tyrimo dalyvės Anos (44 m.) emocijos, jaučiamos vyrui, kontrastingos. Moteris kalbėjo apie priešiškus jausmus savo vyrui ir suvokimą, kad prieš ją smurtaujama be pagrindo, bet tuo pačiu Ana graudindamasi pasakojo apie savo šiltus jausmus vyrui ir vis dar turimą viltį, kad jis pasikeis. Smurtinėse situacijose moteris turėdavo minčių apie mirtį. Tyrimo dalyvė patyrė daug vyro patyčių ir įžeidinėjimų, todėl jos savivertė dar iki šiol priklauso nuo vyro, jos norai susiję su savo vertės įrodymu smurtaujančiam prieš ją partneriui. Moteris kalbėdama apie savo norus išlaikyti šeimą graudinosi, jai buvo sunku kalbėti.

<...>Anksčiau kartais galvodavau, kad taip man ir reikia, kad pati kalta. Po to pradėjau jo mintyse nekęst, linkėt jam blogiausio... Šiaip pagrinde mintys sukasi apie tai, kad tik vaikai nepamatytų to... O kartais būdavo minčių, kad jau jis uždaužytų... [Ašaros, pauzė.] (Ana, 44 m.)

<...> Man jo gaila... Myliu aš jį ir gaila kartu, ir savęs gaila bus, jeigu jis mane paliks... Man vis tiek... Aš dar tikiu, kad aš jam atidarysiu kažkokius vartus, kad jis pamatys ir supras, kad aš esu šaunuolė. Aš pati save taip pradėjau vadinti, nes dukra man vis sako, kad aš šaunuolė. Iki to aš galvojau, kad ne... [Ašaros, pauzė.] (Ana, 44 m.)

Tyrime dalyvavusi Rasa (37 m.) papasakojo apie fiziologinę kūno reakciją į dirgiklį, kuris sukėlė daug psichologinio ir fizinio skausmo. Moters vyras smurtaudavo visada apsvaigęs nuo alkoholio, todėl tyrimo dalyvė negalėdavo būti patalpoje, kurioje vartojamas alkoholis.

<...> Man vienu momentu buvo tokia savijauta, kad negalėdavau net į čierką pažiūrėti. Mane iš karto pykindavo. Ir čia buvo situacija, kad moteriškė virtuvėje turėjo čierką ir aš pamačiau, kaip mane supykino... Grįžau į kambarį ir negrįžau tol, kol neišnešė. Taip psichologinė organizmo reakcija į tai. Tai man atnešė daug skausmo... (Rasa, 37 m.)

Visos šio tyrimo dalyvės patyrė tam tikras psichologines smurto pasekmes, kurios glaudžiai susijusios su savęs suvokimu ir vertinimu. Patirtas smurtas paveikė tiriamųjų emocinę būseną, mąstymą

ir elgesį. Pasakodamos apie tai, kaip jautėsi po patirto smurto, moterys negalėjo sulaikyti ašarų. Tyrimo dalyvė Elzė (24 m.) pasakodama apie skaudžių, traumuojančių įvykių pasekmes paprašė daugiau apie tai nekalbėti, jai buvo per sunku.

9. Vaikai – smurto šeimoje liudininkai: „Išsigando, kad tėtis mane užmuš, ir iškvietė policiją...“

Devintas naratyvas sujungė istorijas apie tyrimo dalyvių vaikus, kurie atsidūrė rizikos grupėje dėl prieš mamą naudojamo smurto. Visų tyrime dalyvavusių moterų (išskyrus Elzę (24 m.), kuri neturi vaikų) vaikai tapo antrinėmis smurto šeimoje aukomis. Jie ne tik buvo šių įvykių liudininkai, tačiau ir patys patyrė fizinį arbą psichologinį smurtą. Vaikai matydami mušamą mamą bandydavo ją apsaugoti, jausdavo baimę prarasti vienintelį saugumo šeimoje šaltinį, dėl to patys buvo skriaudžiami smurtautojo. Tyrimo dalyvės, kaip minėta, prieš tai bandydamos apsaugoti save ir savo vaikus, bėgdavo slėptis pas aplinkinius žmones, joms buvo neramu dėl vaikų saugumo, tačiau jos grįždavo atgal neturėdamos kitos išeities.

> *<...> kol vieną sykį, kai paaugo dukros, tiesiog jos išsigando, kad tėtis mane užmuš, ir iškvietė policiją, ir čia kaip tik buvo įsigaliojęs tas įstatymas dėl smurto artimoje aplinkoje.(Kristina, 44 m.)*

> *<...> Vyresnioji labai verkdavo. Ji jam pradėjo sakyti: „Tėte, nemušk mamos.“ Įsikabindavo atsistojus į mane ir cypdavo... <...> Vyresnėlė bijojo, kad tik jis manęs neužmuštų. (Diana, 26 m.)*

> *<...> ant manęs ir dukros jau matėsi mėlynės. (Rasa, 37 m.)*

> *<...> Vaikams neduodavo ramybės ir naktį. Vaikus irgi mušdavo. Jeigu aš kažko nepadarydavau, tada vaikai likdavo kalti. Vyresnės dukros jis bijojo paliesti, nes buvau jam pasakiusi: „Jeigu tu ją paliesi, aš iš karto tave pasodinsiu.“ (Rasa, 37 m.)*

> *<...> išgirdau, kaip vaikai pradeda klykti... Išgirdau trenksmą, atsistojau, greitai pasižiūrėjau ir pamačiau, kad vyriausias sūnus užstojo mane ir pradėjo daužyti tėtį. Jis vieną kartą jam stipriai davė. Sūnus vyrui pasakė, kad prie mamos net nebandytų lįsti. Aš išsigandau, kad tuoj kils barnis tarp jų, tai atsistojau tarp jų, bijojau dėl sūnaus, jis turėjo sulaužytą koją jau nuo seniau, buvo neseniai operuota, bijojau... (Ana, 44 m.)*

> *<...> ir jie net po šito barnio atėjo pas mane į lovą... Ir gulėjo ant manęs taip stipriai prisiglaudę, kad aš naktį jau nuiminėjau jų rankas, kojas nuo savęs, jie taip norėjo mane apsaugoti... (Ana, 44 m.)*

> *<...> Ne visą laiką, bet dažniausiai būdavo mano vaikas ir matydavo, tik nežinau, ar ką nors suprasdavo. (Ada, 30 m.)*

Tyrime dalyvavusios moterys pasakojo apie psichologines pasekmes, kurias patyrė smurtavimą matę jų vaikai. Jie prarado saugumo jausmą, gyveno apimti baimės ir nuolatinės įtampos. Tyrimo dalyvės Dianos (26 m.) vaikai susidūrė su miego sutrikimais. Būdami nesaugioje sau ir mamai aplinkoje vaikai turėjo poreikį pabėgti nuo esamos situacijos, prašė mamos palikti smurtaujantį tėvą. Visi šie vaikai turėjo nepatenkintą meilės ir artumo su tėvu poreikį.

<...> Jos (dukros) yra viską mačiusios, jos ir dabar labai bijo, kad aš grįšiu pas tėtį, jei jis čia pradės dabar stengtis. Labai šito bijo, nes jos tada jau nebeturės kuo pasitikėti… (Kristina, 44 m.)

<...> Ypač vyresnioji daug matė, mažylė per maža buvo, kad suvokti, bet dabar jos miegas labai neramus, ji pakrūpčioja, pakūkčioja. (Diana, 26 m.)

<....> O jis ją (dukrą) pasiuntė ir mane ir pasakė be DNR tyrimų net pas jį neiti. O ji labai tą skaudžiai priima, jai reikia psichologo pagalbos. Ji kalbasi su mūsų psichologe daug. (Diana, 26 m.)

<...> Vaikai man pasakė: „Jeigu tu, mama, grįši pas jį, mes eisime geriau į vaikų namus.“ (Rasa, 37 m.)

<...> Šiemet jie paprašė, kad aš skirčiausi su tėčiu. Mano dukra pasakė, kad aš tikra šaunuolė ir kad išeičiau... Tegul gyvena tas tėtis savo tuose rūmuose. (Ana, 44 m.)

Tyrimo dalyvė Kristina (44 m.) pasakojo savo jausmus ir išgyvenimus dėl savo vaikų apleidimo ir nepriežiūros. Moteris gyvendama su smurtaujančiu vyru buvo pasinėrusi į santykį su partneriu ir atsiribojusi nuo savo vaikų, kurie lanko savaitinį darželį ir turi mažai laiko pabūti su savo šeimos nariais. Kristina (44 m.) suvokė savo atsiribojimą nuo vaikų tik palikusi vyrą Jos dukroms trūko saugumo ir pasitikėjimo mama jausmo, jos patyrė tėvų nepriežiūrą, todėl nuo pat mažens prašydavo mamos išsiskirti su tėčiu.

<...> Aš visą dėmesį buvau sutelkusį į vyrą ir kaip joms dabar reikia manęs. Manęs ir viskas, daugiau nieko… Tai dabar aš tiesiog pasistengsiu nenuvilti jų… <…> (Kristina, 44 m.)

<…> Būdavo, ką, užsidarai tapai, užsidarai ten kažką lipdai, o, vaikai, netrukdykite arba prisidėkite, arba dar kažką… Tokio, vat, bendravimo ir buvimo kartu jos nepatyrė. (Kristina, 44 m.)

<…> Nu, jos nuo mažens manęs klausdavo: „Ar tu išsiskirsi ir kada?“ Ypač kai mes slėpdavomės antram aukšte, kai tėtis apačioje girtas ir jau nuėjęs miegoti, o mes pasislėpusios. Jos klausdavo: „Kada tu su juo išsiskirsi?“ O aš teisindavau jį, kad jų tėtis. Jos sakydavo, kad jis tėtis ir niekur gi jis nedings… Taigi būdavo ir vasara, kai jos su tėčiu, o aš mieste, skambindavo man ir klausdavo, ką daryti, nes tėtis jau 3 dieną švenčia Jonines… (Kristina, 44 m.)

Tyrimo dalyvių vaikai matė asocialios šeimos modelį, kurioje vyravo smurtavimas, alkoholio vartojimas. Moterys bandydavo apsaugoti savo vaikus smurtavimo akimirkomis, tačiau situacijai praėjus grįždavo pas smurtaujantį partnerį. Vaikai patirdavo nuolatinį sugrįžimą į nesaugią, baimės kupiną aplinką. Mažėjo pasitikėjimas mama, tėvas tapo grėsmės šaltiniu, todėl laikui bėgant vaikai prašydavo mamos palikti smurtaujantį tėtį. Tyrimo dalyvių vaikai tapo antrinėmis smurto aukomis, patyrusiomis psichologines traumas dėl stebėto ir patirto smurto.

10. Išsilaisvinimas: „Aš nuo jo pabėgau... Dabar atsibundu po truputį… Nėra ko bijoti“

Šį naratyvą sujungė pasakojimai apie moterų išgyvenimus, susijusius su išsilaisvinimu nuo smurtaujančių partnerių. Visos tyrimo dalyvės, išskyrus Aną (44 m.), nebegyvena su jais. Diana (26 m.), Kristina (44 m.) ir Elzė (24 m.) nuo smurtaujančių vyrų atsiribojo ne savo iniciatyva. Atsitraukimą iniciavo patys smurtautojai arba išoriniai veiksniai (kalėjimas).

> *<...> Paskui jį pasodino 5 metams. Ir tada prasidėjo skyrybų procesas. Jis atsisėdo už narkotikus ir mašinos vagystę. (Diana, 26 m.)*

> *<...> Kažkur pusę metų taip gyvenau tol, kol neatvažiavo vieną dieną pas mane žurnalistai... Išsigandau... Ir grįžau atgal į savo miestą. (Elzė, 24 m.)*

Kristina (44 m.) pasakojimo pradžioje teigė, kad išėjo savo noru, norėdama apsaugoti savo nepilnametes dukras, tačiau analizuojant jos istoriją išryškėjo, kad moteris išsiskyrimo iniciatyvą priskiria savo vyrui. Moters pasakojimuose vyravo ambivalentiški jausmai. Tyrimo dalyvė atsiribojo nuo vyro dėl vaikų ir vyro grasinimų, tačiau moteris ilgisi vyro, nesąmoningai tikisi pas jį sugrįžti. Kalbėdama apie ilgesį vyrui moteris apsiverkė.

> *<...> Dabar aš esu apsisprendusi ir jau antra savaitė (beveik trečia), kaip išėjusi iš savo namų. Pasiėmusi savo dvi nepilnametes dukras ir palikusi savo vyrą, savo namus, savo suaugusius sūnūs, viską palikau, savo rožes, savo daržą… Išėjau kažko pakeist, nes… labai sunku… Labai agresyvus tas mano vyras… (Kristina, 44 m.)*

> *<...> Pasakiau, kad aš važiuoju į darbą, ir supratau, kad jis nejuokavo, kad tai yra rimta, jis išsiblaivė, bet taip jis nusprendė. (Kristina, 44 m.)*

> *<…> Labai norisi jų nenuvilti, pateisinti visas viltis. O šiaip aš ilgiuosi savo vyro… [Pravirksta, tyla apie 10 sek.] Aš tikiuosi, kad kažkaip viskas susiklostys… kad jis atsipeikės. [Kalba verkdama] (Kristina, 44 m.)*

Rasa (37 m.) ir Ada (30 m.) pabėgo į saugią aplinką pačios, norėdamos apsaugoti save ir artimuosius. Kalbėdamos apie išsilaisvinimą moterys pasakojo apie savo baimę ir ryžto stoką kreiptis

pagalbos. Kalbėdamos apie jausmus, susijusius su atsiribojimu nuo smurto artimoje aplinkoje, tyrimo dalyvės išskyrė laisvės, saugumo ir ramybės jausmus. Moterims svarbu, kad jų vaikai jaustųsi saugiai, jie yra pagrindinis stimulas, motyvuojantid jas gyventi toliau ir stengtis dėl savo gerovės.

> *<...> Aš ieškojau vietos, kur galėčiau su vaikais saugiai pasislėpti. Ir man padėjo mokyklos darbuotoja, kuri dalindavo vaikams nemokamus pietus. Ji pasakė, kur aš galėčiau kreiptis. Porą kartų buvau atėjusi prie Krizių centro, čia, bet nedrįsau, taip ir likau prie vartelių. O po to, kai jis tada mane sumušė, aš paprašiau, kad mane atvežtų čia ir jie neatsisakė, policijos pareigūnai. Jį buvo uždarę dviem paroms... (Rasa, 37 m.)*

> *<...> nėra ko bijoti, nebus skandalo. Galiu gyventi dėl vaikų. Niekas nežadina vaikų naktimis. Aš negaunu už tai, kad kažko nepadarau. Man ramu, ramiai išeinam su vaikais, ramiai ateinam čia. (Rasa, 37 m.)*

> *<...> Išėjau su vaiku, nes jau nesaugu buvo ir veikė psichologiškai. Daug šansų buvo jam duota. Nunešiau į teismą dokumentus jau. Jis blaivas sutinka skirtis, o kai išgeria, tai ne. (Ada, 30 m.)*

Tyrimo dalyvė Elzė (24 m.) nuo pirmo smurtaujančio partnerio pabėgo pati, tačiau moteris pasirinko nesaugią aplinką, kurioje pakartotinai patyrė psichologinį, seksualinį ir fizinį smurtą. Elzė (24 m.) neturėjo artimoje aplinkoje jos palaikančių žmonių. Šios moters smurto patirtis ypač traumuojanti, nes ji patyrė ne vieno intymaus partnerio smurtą, dirbo prostitute, o tai savaime traumuoja moters psichiką.

> *<...> Aš niekur nesikreipiau, bet po metų aš nuo jo pabėgau...Ir pradėjau visai kitą gyvenimą, bet ne ką geresnį... Išvažiavau į kitą miestą ir ten radau darbą, kuris labai man daug blogo padarė... Pradėjau šokti... Nu, naktiniame klube striptizą... Na, ir po to dar palydove būti... Ten irgi visko patyriau: ir smurto, ir žeminimų. Bet dabar jau to nedarau... (Elzė, 24 m.)*

11. Ateities lūkesčiai ir planai: „Aš noriu jaustis saugi ir kaip už tos nugaros“

Vienuoliktas išryškėjęs naratyvas susijęs su tyrimo dalyvių pasakojimais apie ateities planus ir lūkesčius. Dauguma moterų pasakodamos apie savo dabartinį gyvenimą išreiškė savo nusivylimą gyvenimu, jos visos turi pokyčių poreikį, susijusį su vaikų ir savo saugumu, ramybe. Atsiribojusios nuo smurto tyrimo dalyvės jaučiasi saugiai, gali visa savo dėmesį skirti sau ir savo vaikams. Vienas iš bazinių moterų poreikių yra stabilumas (būstas, darbas). Tyrime dalyvavusios moterys patyrė traumuojančius įvykius, todėl išsilaisvinus joms norisi ramybės, jos ieško būdų, kaip save realizuoti.

> *<...> Noriu atsigauti, ramiai pabūti. (Rasa, 37 m.)*

<...> Norisi visiško saugumo dukroms. Jos dabar turi tokį netikusį vyro modelį šeimoje. Jos dabar matė tai, kaip negali būti, kai žmona skriaudžiama… prievartaujama, na, tai nenormalu. Jos tą supranta ir, tikiuosi, kad jos tokių santykių neturės. (Kristina, 44 m.)

<...> Jau pagimdžiau, išauginau, turiu išsilavinimą, aš du aukštuosius baigus, man norisi kaip žmogui realizuoti save, profesiškai, aš negaliu sau leisti taip paimti ir grįžti <...> (Kristina, 44 m.)

<...> Šiuo metu nedirbu, bet bandausi į kambarių tvarkytojos pareigas viešbutyje. Nelabai man kaip sekasi... Šiuo metu turiu pažįstamą, kuris man padeda, bet čia tiesiog pažįstamas. Noriu ramybės. (Elzė, 24 m.)

<...> Norėčiau turėti savo butą, nenoriu pas jį grįžti... Ten jo mamos butas net 3 kambarių. Aš savo nieko neturiu. (Ada, 30 m.)

<...> Aš turiu savo tikslų, einu į mokymus, noriu gyventi ir sau. (Ana, 44 m.)

<...> Man išvis reik atsistoti ant kojų. Vyrai visi kiaulės atrodo. Aš verta geresnio gyvenimo. Aš aukštai save keliu, nes auginu du vaikus. Man tai svarbu. (Diana, 26 m.)

Tyrimo dalyvės Ana (44 m.) ir Kristina (44 m.) kalbėdamos apie savo dabartinį gyvenimą ir ateities planus išsakė savo abejones ir pasakojo apie ambivalentiškus jausmus savo smurtavusiam partneriui. Abi šios moterys patyrė paskutinį smurto atvejį visai neseniai, mažiau nei prieš mėnesį. Jų pasakojimuose yra daugybė abejonių, tyrimo dalyvės jaučiasi pasimetusios, joms trūksta ryžto visiškai atsiriboti nuo smurtautojo. Abi moterys jaučia šiltus jausmus savo vyrui ir tuo pat metu suvokia, kad toks ryšys traumuoja ne tik jas, bet ir vaikus. Tyrimo dalyvės vis dar yra priklausomos nuo savo vyrų, jos stengiasi pateisinti jų lūkesčius.

<…> Aš vis tiek tikriausiai laukiu, kad vėl viskas bus gerai, bet realiai suvokiu, kad tai neįmanoma, negali to būti. Nes jeigu grįžčiau, tai būtų pašaipėlė, kad vat… O jeigu ne, tai būtų besąlygiška meilė, priėmimas. Bet po to jis išgertų ir vėl būtų… Galėtų mane vėl varyt namo pas mamą, kai prisigertų, nes suprastų, kad vis tiek grįšiu. (Kristina, 44 m.)

<...> Aš nežinau, kaip toliau bus, noriu aš tą šeimą kaip nors išlaikyti… Nenoriu skirtis, bet žiūriu, kad... Aš noriu priimti jį tokį, koks yra... Jis man visą laiką dėl darbo priekaištaudavo, bet aš dabar stengiuosi, jeigu pavyks greitai gausiu darbą. Išlaikysiu būtą. (Ana, 44 m.)

Po visų patirtų skaudžių gyvenimo įvykių tyrimo dalyvės turi naujai susiformavusį požiūrį į vyrą. Joms trūksta pasitikėjimo žmonėmis, dėl to nesinori leistis į naujus santykius, yra padidėjęs atsargumo jausmas, kai kurios jaučia pasišlykštėjimą, nusivylimą. Kalbėdamos apie santykius su vyrais ateityje tyrimo dalyvės išskyrė tam tikrus kriterijus, pagal kuriuos rinktųsi partnerį: saugumas, pagarba, meilė.

<...> Aš bijau, man dabar pasišlykštėjimas, man jie visi vienodi. Daugiau į santykius aš neisiu, toks jausmas... Aš turiu dabar draugą, žymiai vyresnį, bet aš labai laikau jį per atstumą. Man sunku pasitikėti, aš tiek gyvenime nusivylusi. (Diana, 26 m.)

<...> Vyresnis gal protingesnis. Aš visą laiką į išvaizda žiūrėdavau. Gražus, raumeningas. Man reikia mylinčio mane ir mano šeimą, kad turėtų širdį. (Diana, 26 m.)

<...> Matau save su visai kitokiu žmogumi, aš noriu jaustis saugi ir kaip už tos nugaros. (Rasa, 37 m.)

<...> Savęs neįsivaizduoju su kokiu vyru... Užteko, kol kas taip viską matau. Man atrodo, žmogų labai veikia alkoholis, labai skirtingi du žmonės būna. Negaliu pakęsti to alkoholio... Aš dabar be jokio gailesčio nunešiau dokumentus. (Ada, 30 m.)

12. Palaikantys veiksniai: „Mane su žemėmis sutrypė, bet dėl vaikų...“

Kalbėdamos apie savo išgyvenimus visos tyrimo dalyvės pasakojo apie veiksnius, kurie padeda, palaiko sunkiomis gyvenimo akimirkomis. Tarp palaikančių veiksnių moterys vardijo savirealizaciją (darbą, mėgstamą veiklą), artimųjų pagalbą, psichologų teikiamą paramą, tačiau daugumai vaikai yra pagrindinis motyvacijos ir palaikymo šaltinis.

<...> Į dukrytes kai pasižiūriu, pasidaro gera, tai gyvenimo tikslas mano yra. Mane su žemėmis sutrypė, bet dėl vaikų... (Diana, 26 m.)

<…> Mūsų darbas veikia kaip parama. Vaikai kaip angeliukai, jie tave myli, duoda daug šilumos. Man tai padeda, aš išeinu iš darbo švaria galva. Tikėjimas, darbas ir kolektyvas labai fainas. Man tiesiog kantrybės dabar reikia. Nekentėt, o gyvent. (Kristina, 44 m.)

<...> Vaikai tikrai stiprybės suteikia. Na, teta žinojo šiek tiek apie visą situaciją. Ji man vis sakė, kad turiu pati padaryti sprendimą, teisingai pasirinkti. (Rasa, 37 m.)

Nueinu pas psichologą, kai, būna, susikaupia kažkas. Pradžioje labai eidavau, buvau labai jautri, į viską labai reaguodavau. Lengviau pasidarė. (Rasa, 37 m.)

<...> Vaikai... Jeigu ne jie, manęs seniai nebūtų. Aš visą laiką bijojau, kad vaikai nepereitų į tėvo pusę. Tik šiais metais jie kažkokį didelį palaikymą man davė. O mažiukai – mano atrama. Jeigu tėtis tik pakelia balsą ant manęs, jie viską meta ir stovi šalia manęs. Kaip du policininkai. (Ana, 44 m.)

Dvi tyrime dalyvavusios moterys pasakojo apie palaikymo stoką. Jų aplinkoje nebuvo artimų žmonių, kurie paremtų, suteiktų pagalbą. Tyrimo dalyvė Elzė (24 m.) sulaukė pagalbos iš artimos aplinkos, tačiau tuo metu jos nevertino. Moters šeimos nariai jai nesuteikė pagalbos, šiuo metu moteriai padeda pažįstamas žmogus, apie kurį ji plačiau nenorėjo kalbėti.

<...> Na, globos namų direktorė man yra labai daug padėjusi, dar kai aš išėjau iš ten, ji kelis metus po to man padėjo... Bet, aišku, aš tada to nevertinau. Daugiau artimų žmonių pagalbos nebuvo... Man nebuvo kam padėti. (Elzė, 24 m.)

<...> Niekas nepalaikė... Mamai pasakydavau tik, bet taip tai niekam nepasakojau... Mama sakydavo, kad „pati kalta, kad tokį vyrą suradai". (Ada, 30 m.)

Visoms tyrime dalyvavusioms moterims, patyrusioms smurtą artimoje aplinkoje, reikėjo paramos šaltinių, kurie motyvuotų daryti tam tikrus pokyčius gyvenime ir padėtų susigrąžinti ramybę bei saugumo jausmą. Taip pat smurto patyrimo akimirkomis moterims svarbu turėti palaikantį veiksnį, kuris neleistų emociškai palūžti.

13. Dabar lengviau pasakoti: „ Viskas sukilo... Su laiku lengviau apie tai kalbėti..."

Kaip minėta, po kiekvieno interviu su tyrimo dalyvėmis kalbėjomės apie jų jausmą, išlikusį po interviu. Tokiu būdu buvo siekiama saugiai pabaigti pasakojimus skaudžiomis šio tyrimo dalyvėms temomis. Dauguma tyrimo dalyvių paminėjo, kad pasakojant sukyla visi prisiminimai, o su jais kartu ir išgyventos emocijos, tačiau kiekvieną kartą pasakojant pasidaro lengviau kalbėti. Kai kurios tyrime dalyvavusios moterys paminėjo, kad tuos skaudžius įvykius kartais bando išstumti, nebegalvoti apie juos, bet kai pradeda kalbėti, viskas sukyla.

<...> Sukilo daug prisiminimų, anksčiau, kai tik pradėdavau pasakoti, sukildavo ašaros, ir negalėdavau... Bet su laiku lengviau apie tai kalbėti. Jeigu reikia, aš čia, centre, galiu nueiti pasikalbėti su psichologu. Gerai jaučiuosi ir sutvirtėjau, būna silpnesnių akimirkų, bet praeina. (Rasa, 37 m.)

<...> Pokalbio metu buvo daug minčių įvairių, galvojau, kad paprastai papasakosiu, ir viskas, bet ne... Momentais emocijos paėmė viršų, norėjosi verkti. Supratau, kad problemų turiu aš, bet aš jau apie tai kalbu lengviau ir ramiau (Ana, 44 m.)

<...> Na... Sukilo daug prisiminimų... [Pauzė.] Aš turėjau daug sunkių prisiminimų ir labai seniai apie tai nekalbėjau, ne itin malonu aišku, yra viduj toks jausmas... Atrodo, gyveni sau ir negalvoji apie tai. (Elzė, 24 m.)

Tyrimo dalyvės, kurios gyvena Motinos ir vaiko pensione, gauna grupinę ir individualią psichologinę pagalbą, jos yra ne kartą pasakojusios savo istorijas, todėl kalbantis su jomis emocinių reakcijų į pasakojamus įvykius buvo nedaug. Diana (26 m.) ir Ada (30 m.) gana ramiai pasakojo apie savo smurto kasdienybės išgyvenimus. O tyrimo dalyvės Ana (44 m.), Kristina (44 m.) ir Elzė (24 m.) ne kartą per interviu verkė prisiminusios savo skaudžius išgyvenimus. Tyrimo dalyvė Ana (44 m.) vis dar gyvena su smurtaujančiu vyru, per visą pokalbį moteris norėjo labai daug pasakyti, kalbėjo beveik

nepertraukiama, sukildavo daug emocijų. Ši moteris dar tuo gyvena, kaip ir tyrimo dalyvė Kristina (44 m.), kuri nuo smurtaujančio vyro pabėgo tik prieš porą savaičių. Abi jos turi išlikusių šiltų jausmų savo smurtaujantiems partneriams, todėl jos vis dar yra rizikos grupėje.

Apibendrinant tyrimo rezultatus, pastebima, kad visos istorijos turi bendrų sąsajų ir rašant bendrą šioms tyrimo dalyvėms istoriją, ji prasidėtų nuo vaikystės. Viskas prasidėjo jau tada, kai šios moterys buvo mažos ir niekieno neapsaugotos. Stebina patirto smurto žiaurumas bei gebėjimas jį kentėti.

4. REZULTATŲ APTARIMAS

Kelis mėnesius trukusio kokybinio tyrimo metu pavyko sukaupti pakankamą medžiagos atspindinčios moterų, patyrusių smurtą artimoje aplinkoje išgyvenimus. Šešių interviu transkripcijos sudarė apie 100 puslapių. Šioje dalyje remdamasi kitų autorių atliktais empiriniais tyrimais bei psichologinėmis teorijomis aptarsiu tai, kas svarbiausia išryškejo mano atliktame tyrime. Mėginsiu intrerpretuoti radinius, turėdama omenyje, kad naratyvinės analizės tiesa nėra istorinė, o tinkanti tik šiame darbe surinktoms istorijoms. Taip pat svarbu paminėti, kad kaip tyrėja suvokiu, kad analizuojamo teksto interpretacija nėra baigtinė, o tik viena iš galimybių jį analizuoti ir suprasti.

Rezultatų aptarimą siesiu su iškeltu šio tyrimo tikslu. Šiuo tyrimu buvo siekta suvokti moterų patyrusių smurtą artimoje aplinkoje gyvenimo istorijas bei su jomis susijusius individualius išgyvenimus. Buvo išskirti trys šių moterų gyvenimo laikotarpiai: gyvenimas prieš smurto patyrimą, smurto patyrimo laikotarpis ir dabartis. Rezultatų aptarimą pateiksiu išsamiai aptardama kiekvieną iš šių laikotarpių išskirdama svarbiausias jose išryškėjusias temas.

Gyvenimas prieš smurto patirimą. Šio tyrimo duomenų analizė rodo, kad moterys patyrusios smurtą artimoje aplinkoje turėjo sudėtingas, emociškai jautrias gyvenimo istorijas dar prieš patiriant intymaus partnerio smurtą. Ne vienai iš moterų sunku ir skaudu prisiminti savo vaikystę, kadangi jos įvykiai kupini traumuojančių išgyvenimų. *„<...> Jaučiau baimę, kad vėl bus skandalas, kad vėl bus ryksmai, kad vėl bus kraujo, kad aš būsiu nuskriausta, kad manęs niekas negirdi...[Kalba ašarodama, pauzė]“ (Ana,44m.)*

Visų pirma, moterys nuo pat vaikystės nepatyrė saugaus, kupino meilės ir prisirišimo santykio su savo tėvais. Jų išgyvenimai susiję su tėvų atstūmimu bei nepriežiūra: *„Toks jausmas, kad pati išaugau...“(Diana, 26m). <...> Aš šitą suprasdavau, aš visą laiką buvau viena.“ (Ana, 44m.)* Jau nuo pat gimimo šios moterys nepatyrė ką reiškia saugus prieraišumas, bei stiprus teigiamas emocinis ryšys

su tėvais. Vienas iš prieraišumo teorijos šalininkų J. Bowlby (1980) teigia, kad pirmųjų gyvenimo metų eigoje formuojantis prieraišumui tarp vaiko ir jį globojančio asmens tuo pat metu formuojasi vaiko bendras vaizdas į save (savęs vaizdas) ir supantį pasaulį. Savęs vaizdas glaudžiai susijęs su žmogaus saviverte. Tikėtina, kad tyrime dalyvavusios moterys jau vaikystėje turėjo iškraipytą savęs vaizdą, kadangi buvo atstumtos, ignoruojamos bei stebėjo kraupius įvykius šeimoje. Vaikystėje galimai susifomravęs žemas savęs vertinimas galėjo turėti įtakos renkantis parnterį suaugystėje, moterys tiesiog ieškojo saugumo ir meilės šaltinio, kadangi turėjo nepatenkintus bazinius poreikius vaikystėje. .„*<...>Pagalvojau, kad gerai kartu su juo būti, jis vyresnis 9 metai, turi darbą, mašiną, o man kaip tik reikėjo tokio žmogaus, kad su juo būtų komfortiška. Dėl saugumo, va taip ir ištekėjau.“(Ana,44m.);*

Antras svarbus vaikystės momentas yra tas, kad moterys augo nepilnose šeimose, patyrė tėvų skyrybų procesą, kuris yra siejamas su viena iš sunkiausių galimų psichologinių traumų vaikystėje, galinčių turėti pasekmių tiek paauglystėjė tiek suaugystėje (Zill, Morrison, Jo Coiro, 1993). Tai, kaip vaikas išgyvena tėvų skyrybas gali priklausyti nuo daugybės veiknsių tokių kaip: emocinis ryšys su kiekvienu iš tėvų, skyrybų aplinkybės bei besisikirinačių tėvų tarpusavio santykis (Kurdek ir kt., 1981). Moterys, kurios dalyvavo šiame tyrime skaudžiai išgyveno tėvų skyrybų procesą, nepaisant to, kad tėvų tarpusavio santykiai buvo pilni agresijos, smurto, konfliktų. Ana bandė priešintis, nepaisant to, kad jos tėvas smurtaudavo prieš mamą ir prieš ją pačią : *„O kai aš išiminėjau tėčio daiktus, kad jis niekur nevažiuotų, jis mane kelis kart metė į šalį ir pavadino kalės vaiku. Jaučiausi nereikalinga...(Ana, 44m.)“*. Rasa turėjo minčių apie suicidą. „*Buvo tokių minčių, kad nebenoriu gyventi...ypač po tėvelių skyrybų. Sunku buvo su tuo susitaikyti.“(Rasa, 37 m.)* Tėvų skyrybų išgyvenimas vaikystėje galimai turėjo įtakos tyrimo dalyvių norui išsaugoti savo šeimą nepaisant patiriamo smurto, jos tarsi priešinaso savo tėvų patirtims.

Dauguma moterų matė tėvą mušantį mamą ir patyrė fizinį, psichologinį smurtą nuo savo tėvo : „ *<...> Tai jis mane kaip vieną kartą paėmė už kupros, kaip metė į sieną, kad net nualpau....(Ana, 44m.); „<...> jis puldavo ir mus jeigu mes bandydavome motiną ginti... Mes pradėdavome verkti ir apstodavome ją.“ (Elzė, 24m.)* Galima būtų daryti prielaidą, kad matydamos smurtą, agresiją bei nuolatinius konfliktus tarp tėvų, moterys internalizuoja tokį šeimos modelį sau į pasamonę kaip įprastą, normalų, ypač jeigu tokie santykiai buvo stebimi nuo pat kūdikystės. Tai patvirtina N.Zill, D. R. Morrison, M. Jo Coiro (1993) atlikto tyrimo rezultatai, kurie atskleidė, kad mergaitės mačiusios tokį šeimos modelį dažnai anksti išteka, jų sutuoktiniai turi polinkį joms vadovauti bei konfliktus spręsti fizine arba psichologine jėga. A.Stein (2012) taip pat atrado, kad viso gyvenimo eigoje jau nuo

vaikystės moterys patiriančios smurtą artimoje aplinkoje turi tam tikrą traumuojančio ryšio poreikį, todėl neretai jos patiria daugiau negu vieno partnerio smurtą.

Apibendrinant moterų patyrusių smurtą artimoje aplinkoje vaikystės išgyvenimų istorijas svarbu paminėti, kad šių moterų vaikystė jau yra jų smurto artimoje aplinkoje patyrimo pradžia, viskas prasidėjo jau tada, kai tėvas pakėlė ranką prieš mamą, kai tėvai išveždavo į savaitinį darželį, o patys girtaudavo, kai tėtis užmušė mamą, kai niekas neparodė meilės ir rūpesčio. Visus šiuos prisiminimus galima būtų pavadinti nuskriausto vaiko prisiminimais. Visos šios moterys jau vaikystėjė kaip savo tyrimuose minėjo J.L. Edleson (1999) buvo „tylios“, „nematomos aukos“.

Smurto patyrimo laikotarpis. Analizuojant gautus duomenys, pastebėta, kad istorijos apie smurto atsiradimą, kasdienybę bei pabėgimą nuo smurtaujančio turi daug bendrumo. Kaip jau buvo minėta prieš tai šios moterys po emociškai jautrios vaikystės ieško saugumo, dėmesio, meilės. Anot Stein (2012) vyksta nepatenkintų poreikių kompensacija. Dėl artimo ryšio poreikio moterys gana ankstyvame amžiuje ir greitai pasineria į santykius, kurie iš pirmo žvilgsnio atrodo saugūs, palaikantys: „*<...> Mes kartu stojome į dailės akademiją, kartu neįstojom, kažkaip labai greit suartėjom.“; „Susitikom, patiko man ir nepraėjo nei savaitė kaip pradėjome kartu gyventi.“(Diana,26m.); Atrodė toks geras labai, gerbė moterį. (Ada, 30m.)*. Tokie pastebėjimai sutampa su D.M. Lawson (2013) nuomone, kad moterys ieškodamos prieglobsčio po tam tikrų trauminių patyrimų praeityje gali tiesiog nematyti tam tikrų rizikos veiksnių santykių pradžioje, be to kaip minėjo A.Stein (2012) kartais jos tiesiog turi traumuojančio ryšio poreikį, tą dar kitaip autorius vadino mazochistinėmis savasties būsenomis. *„<...> O kartais būdavo minčių, kad jau jis uždaužytų...[Ašaros, pauzė] (Ana, 44m.)* .

Šiame tyrime dalyvavusių moterų patiriamo smurto kasdienybė atitinka E. L. Walker (1999) pasiūlyto smurto rato modelį: įtampos augimas→smurto proveržis→atgailavimas. „ *<...> prasideda kažkokio paklusnumo reikalavimas iš bobos, tada fiziškai prievartauti...<...> išsiblaivo žmonės, po to myli vienas kitą, atsiprašinėja, atgailauja... Ir tai vyksta iki kito užgėrimo.“ <...>(Kristina,44m.)*. Visi išgyvenimai susiję su patiriamu smurto ratu paveikią kiekvienos tai patyrusios moters elgesį, mąstymą, emocinę būseną. Net pasakojant šias istorijas po tam tikro laiko tyrimo dalyvės negali sulaikyti ašarų, jos tarsi grįžta į tas akimirkas. Jos patiria žiaurų psichologinį, seksualinį, fizinį, ekonominį smurtą, nuo kurio sunku pabėgti dėl su laiku patiriamo išmokto bėjėgiškumo, kuris kaip minėjo E. L. Walker (1999) reiškia moters įsitikinimą, kad nieko nepavyks pakeisti. Smurto kasdienybės lydintys jausmai: baimė, nerimas, beviltiškumas, nuoskaudos, sielvartas. Jos gyvena savo uždarame pasaulyje, kartais bandydamos bent mintimis pabėgti nuo realybės.

Neišeidamos iš smurto rato moterys bando įvairias konfliktų sušvelninimo strategijas, siekia išvengti pasikartojančio smurto, kitaip tariant susitaiko su edsama situacija ir prisitaikyti. Dauguma bando trumpam pabėgti, kol situacija aprims, paklūsta smurtautojui. A. Stein (2012) nuomone, moterys, kurios ilgesnį laiką jau gyvena smurtiniuose santykiuose išmoksta prisitaikyti ir fizinio skausmo kentėjimo slenkstis vis didėja. Kartais į smurtą atsako smurtu norėdamos save apsaugoti. E. L. Foster (2015) su kolegomis savo tyrime atrado panašius dėsningumus. Moterys, kurios linkusios vengti problemos sprendimų lieka smurto rate ir toliau patiria įvairias smurto formas, tuo tarpu aktyviai ieškančios problemų sprendimų greičiau pabėga nuo smurtaujančio partnerio. Tam kokia įveikos stretegija pasirinks smurto auka turi įtakos pats situacijos kontekstas: kaip dažnai ir stipriai buvo smurtaujama, moters psichologinė būsena, pagalbos šaltinių pasiekiamumas, moters mąstymo ypatumai.

Šio tyrimo dalyvių istorijų analizė patvirtina, kad vaikai tampa antrinėmis smurto aukomis. Vaikai tampa ne tik smurto stebėtojais bet ir patys patiria smurtą. Tyrimo dalyvės Kristina (44 m.) ir Ana (44 m.) dar nėra visiškai atsiribojusios nuo savo smurtaujančių partnerių, kas kelia grėsmę jų vaikams. Svarbu paminėti, kad smurtautojai dažnai grasina moterims naudodamiesi vaikais ir jų gerove, todėl moterys įbaugintos lieka santykiuose ir nepabėga „ <...> *Grasina, kad kada nors negrįšiu pas vaikus.“ (Rasa, 37m.); „ Jei bandysi pabėgt pas mamą tai ir tavo mamai ir vaikams bus šakės.“ (Diana, 26m.).* Panašias įžvalgas turėjo E. L. Foster (2015) ir kolegos sakydami, kad vaikai yra vienas iš veiksnių, kuriuo naudojasi smurtautojas siekdamas įbauginti auką.

Pabėgimas nuo smurtatojo įvyksta staigiai, nors tam yra ilgai ruošiamasi, trūksta ryžto, moterys yra per daug įbaugintos bei praradusios viltį. *„Porą kartų buvau atėjusi prie krizių centro čia, bet nedrįsau, taip ir likau prie vartelių.“ (Rasa,37m.)* Net ir pabėgus šioms moterims sunku atsiriboti nuo praeities patirties dėl esančio emocinio ryšio su smurtautoju. Tyrimo dalyvė Kristina jaučia didelį ilgesį savo vyrui ir tėkitina , kad pas jį grįš, kadangi moteris nesikreipė jokios specialistų pagalbos, o tas pasak A.Stein (2012) padidina atkryčio riziką. *„<...>Aš dabar jo (savo vyro) labai ilgiuosi, aš manau, kad vistiek pas mus yra tas ryšys, mes daugiau draugai, mes tokie...mes draugeliai...<...>” (Kristina,44m.).* Tyrimo dalyvė Ana (44 m.) vis dar gyvena smurtinėje aplinkoje. Moteris per visus 25 gyvenimo su vyru metus patyrė daugybę psichologinio smurto (grasinimai, šantažas, žeminima ir patyčios). Jos šeimoje yra patriarchalinis šeimos modelis, kur vyras yra autoritetas, kuriam reikia paklusti. “*Jis sako, kad aš nepakankamai rūpinausi vaikais ir neužpildžiau mūsų susitarimo, kad aš auginu vaikus ir sėdžiu namie. <...>“ (Ana, 44m.).* J. Herrero ir kt. (2017) teigė, kad šeimose , kuriose

moteris užima nuolankios namų šeimyninkės vaidmenį vyrai jausdami galimybę kontroliuoti gali imtis agresyvių priemonių, kuo labiau moteris priešinasi tokiam vaidmeniui tuo didesnis pyktis ir agresija kyla smurtautojui.

Moterys išgyvenusios intymaus partnerio smurtą patiria daugybę psichologinių pasekmių susijusiu su emocinės būsenos, elgesio ir mąstymo pokyčiais. Jos jaučiasi išsekusios, atsiribojusios ir abejingos "*Nu negerai, bet po to man tapo viskas vienodai...Po viso to kas su manim buvo, man jau tai neatrodė kažkas baisaus." (Elzė, 24m.).* Kyla suicidinių minčių *„<...> galvojau, kad plaukiosiu ten tol kol jėgos apleis ir nuskęsiu." (Ana, 44m.); „<...> Tada jau yra dzin vaikai ištikrųjų...Kai tu nusprendi nusižudyti tai ne argumentas kad vaikai ir panašiai..." (Kristina, 44m.).* L. Fainsilber Katz, K.Gurtovenko (2015); J. Briere, C. E. Jordan (2004) tyrimai atskeildė, kad moterys patyrusios smurtą artimoje aplinkoje neretai patiria potrauminio streso sindromo požymius bei emocijų reguliavimo sunkumus. Joms būdingi: sunkūmai reguliuojant afektyvias būsenas, neigiamas savęs suvokimas. Tyrimo dalyvė Rasa (37m.) patiria vieną su potrauminiu stresu susijusį požymį, stimulas, kuris sukėlė moteriai daug skausmo sukelia apsaugines fiziologines organizmo reakcijas. Alkoholis moteriai asocijuojasi su patirtu smurtu „*<...> turėjo čierką ir aš pamačiau, kaip mane supykino...Grįžau į kambarį ir negrįžau tol, kol neišnešė. Taip psichologinė organizmo reakcija į tai. Tai man atnešė daug skausmo..." (Rasa, 37m.).*

Moterų patyrusių smurtą artimoje aplinkoje savivaizdis yra iškreiptas, priklausantis nuo kitų. Jos save nuvertina, nepasitiki savimi. *<...> Bet vistiek su kuo gyveni, tai su tuo save ir reprezentuoji. Kartais tokia padugne jautiesi..." (Kristina,44m.).* Pasireiškia iškreiptas mastymas susijęs su atsakomybės sau dėl patirto smurto priskirimu bei smurto pateisinimu: *„ Pirma kaltinau save, kad taip, tai normalu, vyrui reikalinga graži moteris, bet paskui pagalvojau : „Tai palauk, aš ne visą laiką tokia buvau, o barniai buvo, mušimai buvo. Aš buvau jauna, graži, bet vistiek prisikabinimai buvo."(Ana, 44m).* Tokios įžvalgos sutampa su A.Stein (2012) nuomone, kad moterų patyrusių smurtą kognityvinės schemos pasikeičia.

Apibendrinant išgyvenimus susijusius su intymaus partnerio smurto patirimo laikotarpiu svarbu paminėti, kad visos istorijos turi daug bendro: žiaurus smurtavimas, baimė, grasinimai, nepasitikėjimas savimi, nenoras gyventi, smurto nuolatiniai pasikartojimai, bėjėgiškumas, nuolankumas, iškreiptas mastymas, smurto pateisinimas, savęs kaltinimai, izoliacija, abejingumas ir t.t. Ne mažiau svarbu paminėti, kad kiekviena istorija turi ir savo unikalumo, individualumo, kieviena moteris pasakoja savo išgyvenimus su skirtingu emociniu tonu. Tos, kurios jau kurį laiką yra atsiribojusios nuo smurtinės

aplinkos pasakoja savo išgyvenimus ramiau, joms nesukyla tiek daug emocinių reakcijų lyginant su moterimis, kurios dar gyvena su smurtaujančiais partneriais arba tik neseniai nuo jų pabėgo. Kenčia ne tik moterys bet ir jų vaikai. Galima būtų pastebėti, kad šių moterų vaikai perima jų gyvenimo scenarijų. Kaip jau buvo minėta prieš tai dauguma šių moterų jau vaikystėje patyrė kompleksines traumas, po to, tos traumos atsikratojo suaugystėje su intymiu partneriu, todėl šių tyrimo dalyvių vaikai tampa rizikos grupe, kuri gali atkartoti savo motinų patirtį ateityje.

Dabartis. Dabar moterys, kurios jau pabėgo nuo savo smurtaujančių partnerių jaučiasi saugiau, bando atsigauti nuo patirtų psicholoiginių traumų: *„Nu saugumas atsirado kažkoks.“ (Kristina, 44m.); „<...> nėra ko bijoti, nebus skandalo. Galiu gyventi dėl vaikų. Niekas nežadina vaikų naktimis.“(Rasa, 37m.)* Tuo tarpu Ana (44 m.) vis dar gyvenanti su smurtaujančiu vyru jaučia daug nerimo, nežinomybės, nesaugumo, tačiau nepaisant to, moteris nori būti santykiuose, nori pateisinti vyro lūkesčius. Visos kompleksinės trauminės patirtys lėmia jos begalinį norą išsaugoti šeimą bet kokiu atveju, ji turi didelį priklausymo (meilės) poreikį bei žemą savęs vertinimą: *„Aš nežinau kaip toliau bus, noriu aš tą šeimą kaip nors išlaikyti...Nenoriu skirtis bet žiūriu, kad...Aš noriu priimti jį tokį, koks yra...“ (Ana,44m.).*

Moterys patyrusios smurtą artimoje aplinkoje nori saugumo ir ramybės sau ir savo vaikams, tai svarbiausias jų poreikis bei ateities lūkestis: *„Noriu ramybės.(Elzė, 24m.); „<...> Matau save su visai kitokiu žmogumi, aš noriu jaustis saugi ir kaip už tos nugaros.“(Rasa, 37m.).* Tai patrvirtina . S. K. Burge ir kt. (2017) ir J. Briere, C. E. Jordan (2004) tyrimo radinius, moterys kurios patyrė sunkias psichologines traumas turi reabilituotis, o tam yra svarbūs palaikantys veiksniai, jie motyvuoja moterį ir mažiną atkryčio tikimybę.

Apibendrinant aš kaip tyrėja, kuri turėjo 6 pokalbio tipo interviu su moterimis patyrusiomis smurtą artimoje aplinkoje supratau, kad siekiant suprasti šių moterų išgyvenimus reikia įsigilinti į visa jų gyvenimo istoriją, tik tada galima suprasti tokios moters elgesio, mastymo schemas. Pasakodamos apie save moterys dar kartą įprasmina savo patirimus, pažiūri į save iš šalies. Jų gyvenimo istorijos susideda iš kompeksinių patirtų traumų viso gyvenimo eigoje. J. Elliot (2005) nuomone, žmogus suteikia savo išgyvenimams prasmę ir reikšmę tada, kai juos verbalizuoja, papasakoja kitiems, tuo pačiu taip, W. Hollway (2000) teigimu, vyksta ir terapinio pobūdžio procesas: žmogus išsilaisvina iš tam tikrų emocijų, susijusių su reikšmingais įvykiais, apie kuriuos kalba.

Pasikalbėjimai po interviu leido man kaip tyrėjai suprasti, kad šios tyrimo dalyvės, nori, kad jas išgirstų, palaikytų ir nesmerktų. Joms norisi koncentruotis į save ir savo vaikus. S. K. Burge ir kt.

(2017) teigė, kad pokalbiai nes tik sukelia prisiminimus bet veikia kaip pagalbinis metodas išlieti visą susikapusį jausmą susijusį su patirtu smurtu.

Tyrimo trūkumai. Analizuojant kokybinius duomenys buvo pastebėta, kad interviu metu nebuvo išvengta uždarų, kartais atsakymą menančių klausimų. Interviu su tyrimo dalyvėmis Ada (30 m.) ir Elze (24m.) buvo gana trumpi palyginus su kitais, į šių moterų istorijas buvo mažiau įsigilinta. Ne vieno interviu metu kildavo noras taikyti psichologinio konsultavimo metodus. Analizuojant duomenys buvo labai sunku atsiriboti nuo emocijų, kurios kildavo skaitant interviu transkribtus, tai galėjo tam tikru lygiu paveikti analizės rezultatus. Stengiausi daryti pertraukas analizuojant atskirus naratyvus, siekdama, kad mano emocinė būsena nepaveiktų su tyrimo medžiaga susijusių interpretacijų.

Tyrimo stiprumai. Šis kokybinis tyrimas patvirtina jau atliktų kiekybinių tyrimų rezultatus, susijusius su smurto atsiradimo priežastimis, pasekmėmis, smurto šeimoje dinamika. Svarbu paminėti, kad šio tyrimo rezultatai leidžia iš arti pamatyti kaip masto, ką jaučia moteris išgyvenanti smurtą artimoje aplinkoje, tai papildo tyrimų lauką ir skatina toliau tirti.

5.IŠVADOS

1. Kiekvienoje smurto artimoje aplinkoje istorijoje galima išskirti tris etapus: 1. Socialinis pažeidžiamumas vaikystėje. 2. Žiauri smurto kasdienybė ir jos pasekmės. 3. Reabilitacijos etapas ir saugios ateities lūkesčiai.
2. Moterys, patyrusios intymaus partnerio smurtą, išgyvena emocinio ryšio su tėvais stoką ir patiria kompleksines psichologines traumas, susijusias su skaudžiais vaikystės išgyvenimais, kurie iki šiol sukelia stiprias emocines šių moterų reakcijas.
3. Po skaudžių vaikystės išgyvenimų moterys jaučia dėmesio, saugumo ir meilės poreikį. Jį bando patenkinti santykiuose su vyru. Tų santykių pradžia paprastai graži ir nieko blogo nežadanti.
4. Patirdamos žiaurų psichologinį, seksualinį, fizinį ir ekonominį smurtą moterys jaučia nuolatinę baimę, bėjėgiškumą, nenorą gyventi. Tokia nuolatinė būsena turi įtakos jų psichinei sveikatai.
5. Gyvendamos smurtinėje aplinkoje moterys jaučiasi izoliuotos ir patiria psichologines pasekmes, susijusias su mąstymo, elgesio ir emocinės būsenos pokyčiais.
6. Moterys jaučia nerimą dėl savo vaikų. Šie perima mamų vaikystėje patirtą gyvenimo scenarijų, tampa antrinėmis smurto aukomis.
7. Išsilaisvinusios iš smurto rato moterys jaučia ramybės ir saugumo poreikį tiek sau, tiek savo vaikams.
8. Siekiant suprasti šių moterų išgyvenimus, reikia įsigilinti į visą jų gyvenimo istoriją. Tik tada įmanoma suvokti tokių moterų elgesio ir mąstymo schemas.
9. Pasakodamos apie save moterys dar kartą įprasmina savo patyrimus, pažiūrį į save iš šalies.

.

LITERATŪRA

1. Adams, Ch. M. (2006). The Consequences of Witnessing Family Violence on Children and Implications for Family Counselors. *The Family Journal, 14,* 334-341.
2. Bowlby, J. (1980). *Attachment and loss.* New York: Basic books.
3. Brem, M. J., Florimbo, A. R., Elmquist, J., Shorey, R. C., Stuart, G. L. (2017). *Psychology of Violence, 7(1000), 1-6.* doi.org/10.1037/vio0000088.
4. Briere, J., Jordan, C. E. (2004). Violence Against Women Outcome Complexity and Implications for Assessment and Treatment. *Journal of interpersonal violence, 19(11),* 1252-1276.
5. Browne, A. (1993). Violence against women by male partners, prevalence, outcomes and policy implications. *American psychological asociation, 48(10),* 1077-1087.
6. Burge, S. K., Ferrer, R. L., Foster, E. L., Becho, J., Talamantes, M. (2017). Research or Intervention or Both? Women's Changes After Participation in a Longitudinal Study About Intimate Partner Violence. *Families, Systems, & Health, 35(1),* 25-35. dx.doi.org/10.1037/fsh0000246
7. Carleton, R. N., Mulvogue, M. K., Duranceau, S. (2015). PTSD Personality Subtypes in Women Exposed to Intimate-Partner Violence. *Psychological Trauma: Theory, Research, Practice, and Policy, 7(2),* 154–161.
8. Cavanaugh, C. E., Messing, J. T., Petras, H., Fowler, B., La Flair, L., Kub, J., Agnew, J., Fitzgerald, Sh., Bolyard, R., Campbell, J. C. (2012). Patterns of Violence Against Women: A Latent Class Analysis. *Psychological Trauma: Theory, Research, Practice and Policy, 4(2),* 169-176. DOI: 10.1037/a0023314
9. Cling, B.J. (2009). Sexualized Violence Against Women and Children:A Psychology and Law Perspective. *Psychological Trauma: Theory, Research, Practice, and Policy, 1(3),* 258-259. doi: 10.1037/a0017036
10. Crane, C. A., Oberleitner, L., Devine, S., Easton C. J. (2014). Substance Use Disorders and Intimate Partner Violence Perpetration Among Male and Female Offenders. *Psychology of Violence, 4(3),* 322–333. doi: 10.1037/a0034338
11. Creswell, J. W. (2007). *Qualitative Inquiry & Research Design: Choosing Among Five Approaches*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
12. DePrince, A. P., Priebe, S. J., Newton, A. T. (2011). Learning About Violence Against Women in Research Methods: A Comparison to Traditional Pedagogy. *Psychological Trauma: Theory, Research, Practice, and Policy, 3(3),* 215-222. doi: 10.1037/a0024641

13. Dirgėlienė, I., Jundulaitė, O. (2011). Smurtą šeimoje patyrusių ir/ar patiriančių moterų resocializacija. *Sveikatos mokslai, 21(7),* 66-69.
14. Dutton, D. G., Painter, S. (1993). The battered woman syndrome: Effects of Severity and Intermittency of Abuse. *Amer J Orthopsychiat, 63(4),* 614-622.
15. Edleson, J. L. (1999). Children‘s Witnessing of Adult Domestic Violence. Journal of Interpersonal Violence, 14, 839-870.
16. Edwards, J., Parson, J., O'Brien Deakin, W. (2016). Child Play Therapists' Understanding and Application of the United Nations Convention on the Rights of the Child: A Narrative Analysis. *Iternational Journal of Play Therapy, 25(3),* 133–145. doi.org/10.1037/pla0000029
17. Elliot, J. (2005). *Using Narrative in Social Research: Qualitative and Quantitative Approaches.* Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
18. Fainsilber, Katz, L., Gurtovenko, K. (2015). Posttraumatic Stress and Emotion Regulation in Survivors of Intimate Partner Violence. *Journal of Family Psychology, 29(4),* 528–536. doi.org/10.1037/fam0000128
19. Felson, B. R., Zielinski, A. M. (2005). Children's self-esteem and parental support. *Journal of marriage and the family, 51(1989),* 727-735.
20. Foster, E. L., Becho, J., Burge, S.K., Murphy, A. L., Ferrer, R. L., Wood, R. C. (2015). Coping With Intimate Partner Violence: Qualitative Findings From the Study of Dynamics of Husband to Wife Abuse. *Families, Systems, & Health, 33(3),* 285–294. doi.org/10.1037/fsh0000130
21. Frieze, H. J., (2000). Violence in Close Relationships—Development of a Research Area: Comment on Archer (2000). *Psychological Bulletin, 126(5),* 681-684. doi: 101037//0033-2909.126.5.681
22. Girdzijauskienė, S. (2006). *Kokybinis interviu: metodiniai nurodymai.* Vilniaus universiteto Specialiosios psichologijos laboratorija.
23. Gustainienė, M. (2005). *Smurto prieð moteris prieþastys ir prevencija.* Sociologija. Mintis ir veiksmas, 1, 10-21.
24. Herrero, J., Torres, A., Rodríguez, F., Juarros-Basterretxea, J. (2017). Intimate Partner Violence Against Women in the European Union: The Influence of Male Partners' Traditional Gender Roles and *General Violence. Psychology of violence, 7(1),* 1-10. doi.org/10.1037/vio0000099
25. Hollway, W., Jefferson, T. (2000). *Doing Qualitative Research Differently: free association, narrative and the interview method* .SAGE publications p. 166-175.

26. Jordan, C. E. (2011). The University of Kentucky Center for Research on Violence Against Women: Science Inspired by Women's Stories. *Violence Against Women 17(9),* 1137–1158. doi: 10.1177/1077801211422132
27. Kaur, R., Garg, S. (2010). Domestic violence against women: a qualitative study in a rural community. *Asia-Pacific Journal of Public Health, 22(2),* 242 –251. DOI: 10.1177/1010539509343949
28. Kilpatrick, D. G. (2004). What Is Violence Against Women? Defining and Measuring the Problem. *Journal of interpersonal violence, 19(11),* 1209-1234.
29. Kurdek, L. A., Blisk, D., Siesky, A. W. (1981). Correlates of Children's Long-Term Adjustment to Their Parents' Divorce. *Developmental Psychology, 17(5),* 565-579. Inc 0012-1649/81 /1705-0565500.75
30. Lesinskienė, S., Karalienė, V. (2008). *Emocinės raidos įtaka tolimesniam vaiko asmenybės vystymuisi.* Vilnius: Švietimo ir mokslo ministerija, specialiosios pedagogikos ir psichologijos centras.
31. Maxwell, J. P.(1998). The Effects of Interpersonal Oppressive Violence on Women and Children: Implications for Conflict Management and Violence Prevention Training. *Journal of peace psychology,* 4(2), 155-166.
32. McDonald, R., Jouriles, E. N., Briggs-Gowan, M. J., Rosenfield, D., Carter, A. S. (2007). Violence Toward a Family Member, Angry Adult Conflict,and Child Adjustment Difficulties: Relations in FamiliesWith 1- to 3-Year-Old Children. *Journal of Family Psychology, 21,* 176-184.
33. Okano, McGill, M., Langille, L., Walsh, Z. (2016). Alcohol Use, and Intimate Partner Violence: Evidence From Two Samples. *Law and Human Behavior, 40(5),* 517–523. http://dx.doi.org/10.1037/lhb0000192
34. Paul, M. (2004). Clinical Implications in Healing From Domestic Violence: A Case Study. *American psychologist, 1(14),* 809-816.
35. Polkingorn, D. E. (20007). *Validity Issues in Narrative Research, Qualitative Inquiry.* CA:Sage publications, 2007, pp. 2-16.
36. Riessman, C. K. (2008). *Narrative Methods for Human Sciences.* Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
37. Smith J.,A. (2008). *Qualitative Psychology: A Practical Guide to Research Methods Second Edition.* Thousand Oaks, CA:Sage Publications.
38. Smith Slep, A. M., O'Leary, S. G. (2005). Parent and Partner Violence in Families With Young Children: Rates, Patterns, and Connections. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 73,* 435-444.

39. Stein, A. (2012). Engendered Self-states sissociated affect, social discourse, and the forfeiture of agency in Battered Women. *Psychoanalytic Psychology, 29(1),* 34–58. DOI: 10.1037/a0024880
40. Stonienė, L., Aguonytė, V., Narkauskaitė, L. (2013). Intymaus partnerio smurtą patyrusių moterų tipai. *Visuomenės sveikata, 2(61),* 56-62.
41. Sturge-Apple, M. L., Davies, P. T., Cicchetti, D., Manning, L. G. (2012). Interparental Violence, Maternal Emotional Unavailability and Children's Cortisol Functioning in Family Contexts. *Developmental Psychology, 48,* 237-249.
42. Vasiliauskaitė, Z. (2013) *Šeimoje patirto smurto padariniai bio-psicho-socialinei asmens sveikatai. Mušamos moters sindromas.* Prieiga internetu : http://www.vmotnam.lt/seimoje-patirto-smurto-padariniai-bio-psicho-socialinei-asmens-sveikatai-musamos-moters-sindromas/
43. Walker, L. E. (1999). Psychology and domestic violence around the world. *American Psychologist, 54,* 21–29.
44. Zill, N., Morrison, D. R., Jo Coiro, M. (1993). Long-Term Effects of Parental Divorce on Parent-Child Relationships, Adjustment, and Achievement in Young Adulthood. *Journal of Family Psychology, 7(1),* 91-103. 0893-320O/93/$3.OO
45. Žičkutė, M., Malinauskas, G. (2013). Moterų nukentėjusių nuo prostitucijos rekonstruoti gyvenimo ir pagalbos naratyvai. Socialinis darbas. *Patirtis ir metodai, 11(1),* 129-156.

SANTRAUKA

MOTERŲ, PATYRUSIŲ SMURTĄ ARTIMOJE APLINKOJE IŠGYVENIMAI: KOKYBINĖ ANALIZĖ

Šiame darbe nagrinėjami moterų, patyrusių smurtą artimoje aplinkoje, išgyvenimai. Tyrime dalyvavo 6 intymaus partnerio smurtą patyrusios moterys. Naudoti tyrimo metodai: pusiau struktūruotas interviu ir naratyvinė duomenų analizė. Atlikus duomenų analizę buvo išskirta 13 bendrų moterims, patyrusioms smurtą naratyvų: emocinio ryšio stoka vaikystėje; skaudūs vaikystės ir paauglystės išgyvenimai; ankstyva suaugystė; graži santykių su partneriu pradžia; smurto kasdienybė (smurtas → atgailavimas → dangstymas → smurto pasikartojimai); moteris-nuolanki tarnaitė, smurto dangstymas; baimė dėl savęs ir artimųjų; psichologinės patirto smurto pasekmės; vaikai – smurto šeimoje liudininkai; išsilaisvinimas; ateities lūkesčiai ir planai: saugumas, ramybė, savirealizacija; palaikantys veiknsniai; dabar lengviau kalbėti.

Raktiniai žodžiai: moteris, smurtas artimoje aplinkoje, naratyvinė analizė.

SUMMARY

A QUALITATIVE ANALYSYS OF WOMEN EXPERIENCES RELATED WITH EXPERIENCED DOMESTIC VIOLENCE

In this study author analyzes women experiences related with experienced domestic violence. The study is involved with 6 womens, who expirienced intimate partner violence. Research methods that were used in this study: semi-structured interviews and narrative analysis. After the analyses was made, 13 narratives have accured: lack of emotional connection in childhood; painful experiences during childhood and adolescence; early adulthood; beautiful start of relationship with partner; everyday violence (violence repentance → excuses and forgiveness→hiding →violence occurrences); woman-humble; hiding of the violence; fear for loved ones; psychological consequences of experiencing violence; children - witnesses of domestic violence; escape; future expectations and plans: security, peace, self-realization; supporting; „now easier to talk to“.

Keywords: women experiences, domestic violence, narrative analysis.

PRIEDAI

Priedas A – Sutikimo dalyvauti tyrime lapas

Sutikimas dalyvauti tyrime

Aš,....., sutinku dalyvauti Mykolo Romerio universiteto Psichologijos Instituto studentės Justinos Veržinskos baigiamojo magistro darbo tyrime, skirtame analizuoti smurto artimoje aplinkoje išgyvenimus.

Buvau informuota ir sutinku, kad mano dalyvavimas tyrime būtų įrašomas į audio prietaisą Sony-Z compact.

Buvau supažindinta su konfidencialumo ir anonimiškumo užtikrinimo galimybėmis ir man buvo pažadėta, jog tyrimo metu gauti duomenys bus panaudoti tik moksliniais tikslais, tyrimo metu gauta medžiaga bus prieinama tik su tyrimu susijusiems asmenims ir viešai neplatinama.

Neprieštarauju, kad mano pasisakymai tyrimo metu, mano pageidavimu nenurodant mane identifikuojančių duomenų, būtų cituojami baigiamajame magistro darbe ir galimuose moksliniuose straipsniuose

Parašas.....

Data.....

Priedas B- Išrinktų subtekstų pavyzdys.

Buvo taip, kad kai mama mirė, išėjau po laidotuvių iš bažnyčios, prie manęs priėjo vienas bachūras ir paklausė, kaip aš laikausi. Aš pagalvojau, kaip man pabėgti nuo jo, nes tuoj visi žmonės iš bažnyčios išeis, man nusibodo tie užuojautos žodžiai, ir pasakiau jam: „Ateik ir pažiūrėk, kaip aš gyvenu.“ Ir pabėgau, žinojau, kad jis neateis. ***O jis vakare ir atėjo, ir taip likom gyventi kartu, taip ir apsiženijom. Pagalvojau, kad gerai kartu su juo būti, jis vyresnis 9 metais, turi darbą, mašiną, o man kaip tik reikėjo tokio žmogaus, kad su juo būtų komfortiška. Dėl saugumo, va, taip ir ištekėjau. Mes prieš vestuves turėjom tokį žodinį susitarimą, jis sakė, kad nenori, kad kažkur dingčiau, kad auginčiau namie vaikus. O aš sutikau, nes norėjau būti mama ir man tikrai tai patinka. Norėjau įrodyti savo tėvams, kad galiu turėti idealią šeimą, galvojau, kad žinosiu, kaip gyventi šeimoje, juk mačiau mamos klaidų. Galvojau, kad žinosiu kaip elgtis, kad nedaryti tą patį, ką darė mano tėvai. Galvojau, kad padarysiu viską puikiausiai, tai ir sutikau***. O paskui, laikui bėgant, pasirodė, kad žodinis tas susitarimas, kad „aš prižiūriu vaikus“ yra per mažai. ***Atėjo laikas, kai mano vyras man pasakė, kad aš esu niekas, nes neužsidirbu nei vieno cento, ir jeigu jau pagimdžiau, tai jau galiu išeit. Dingti, nes savo misiją jau atlikau (Ana, 44 m.)***

Priedas C- Bendro naratyvo pavyzdys

	Santykių su partneriu pradžia: *„Viskas buvo lyg ir gerai“*
Kristina (44 m.)	Viskas buvo gerai nuo išgėrimo iki išgėrimo. Greitas suartėjimas.
Diana (26 m.)	Pirmas vyras atrodė geras, malonus, negeriantis. Antras vyras patiko ir mažiau nei po savaitės gyveno kartu. Graži pradžia. Kai pastojo, sužinojo, kad buvo 11 kartų teistas. Trečias vyras – antro vyro kameros draugas. Viskas buvo super, kol nepradėjo gerti ir manęs daužyti. Tas pats prasidėjo... Pradžia buvo graži, jis buvo šeimyniškas. Labai mylėjo mano dukras.
Rasa (37 m.)	Atrodė normalus, geras, skirdavo dėmesio. Suartėjimas dėl šilumos, dėmesio trūkumo.
Ana (44 m.)	Istorija apie santuokos pradžią dėl saugumo ir komforto, nėštumo. Santykių pradžia – iš karto po trauminio įvykio – mamos mirties. Noras nekartoti savo šeimos klaidų ir sukurti gražią šeimą. Susitarimas niekada nesiskirti.
Elzė (24 m.)	Savarankiško gyvenimo pradžia, 18 metų aklas įsimylėjimas. Viskas atrodė gražu.
Ada (30 m.)	Atrodė toks geras, gerbiantis moterį.